

آذربایجان دئموکرات فیرقه سینین (آ.د.ف.) ایستقلالیت بیلدیریشی

«کاگ ب آرشیولریندن آلمیشدیر»

یانوار/۱۹۴۶/۱۶ - دی/۱۳۲۴/۲۵

اعلامیه استقلال فرقه دموکرات آذربایجان

برگرفته از آرشیو کاگ ب

(۱۶ ژانویه ۱۹۴۶)

ائلدار قاراداغلی

آذربایجان دئموکرات فیرقه سینین (آ.د.ف.) ایستقلالیت یلدریشی

«کاک ب آرشیولریندن آلینمیشدیر»

یانوار/۱۹۴۶ - ۱۶ - دی/۱۳۲۴ - ۲۵

ائلدار قاراداغلی

آذربایجان دئموکرات فیرقه سینین "آدف"

ایستقلالیت بیلدیریشی

«کاگ ب آرشیولریندن آلینمیشدیر»

۱۶ / یانوار / ۱۹۴۶ - ۲۵ / دی / ۱۳۲۴

انلدار قاراداغلی

کوررئكتور و قاپاق ديزاينى:

ع. اورمان

يايئم انوى:

سون مديا و سون پروداكشن

اۋن سۆز

واحد ميللت، واحد خالق اولان آذربايجان خالقين، آذربايجان توركلري نين سون ايكي عصرده بير-بيريندن اساساً آيرى ياشاماق مجبوريتينده قالماسى، يىزلىر اوچون بير او قدرده خوش اولمايان يئنى آنلايش لارين (قوزنى آذربايجان، گوننى آذربايجان و ب.)، فرقلى باخيش لارين يارانماسينا دا سبب اولموشدور. اصلينده بيزيم ايسته ميره كدن، آنجاق مجبورن قوزنى آذربايجان و گوننى آذربايجان آدلانديرديغيميز آنلايش لار، واحد و بوتو آذربايجاندا باشقا بير شئ دئليدير. بو آنلامدا هله ليك، سياسى-حقوقي موستويده وار اولان ايكي آذربايجاندا (بيرينين موستقىل، ديگرينين ايسه حاضردا ايران آدلانان اؤلكه نين بير حيصه سى كيمي) دانيشماق، يازماق مجبوريتينده ييك.

قوزنى آذربايجان توركلري ۱۹۱۸-جى ايل مائ آينين ۲۸-ده آذربايجان جومهوريتى ياراتماقلا اؤز موستقىلليگيني يئيدن تامين ائتميشلر. دوغرو دور، ۲۷ آپرئل ۱۹۲۰-جى ايلده سووئت روسياسينين ۱۱-جى اوردوسونون ايشغالى نتيجه سينده قوزنى آذربايجانين موستقىل ليگى تقريباً ۷۱-۷۰ ايل آرادان قالديريلىميشدير. آنجاق ۱۸ اوكتيابر ۱۹۹۱-جى ايلده يئيدن دؤولت موستقىل ليگيميز ۲۸ مائ ميللى ايستىقلال بياننامه سى الده اساس توتولاراق برپا اولونموشدو.

۱۹۲۵-جى ايلده قاجار تورك دؤولتينين دئوريلمه سيندن سونرا اونون يئرینه قانونسوز شكيلده ميدانا چيخان ايران پهلوى لر دؤورونده گوننى آذربايجان توركلري ۱۹۴۵-جى ايلين ۱۲ دئكابريندا (۲۱ آذر ۱۳۲۴)

میللی ایستقلالینی بیان ائتمیشدیر. گونئی آذربایجان تورک لری نین میللی ایستقلال بیاننامه سی داها چوخ آذربایجان دئموکرات فیرقه سینین «ایستقلالیت بیلدیریشی» نده اؤز عکسینی تاپمیشدیر. آذربایجان دئموکرات فیرقه سینین ۱۶ یانوار ۱۹۴۶-جی ایل تاریخینده کی ۱۲ ماده لیک «آذربایجان خالقینین طلب لری» و یا دا «ایستقلال بیلدیریشی» نده آچیق- آشکار شکیلده میللی ایستقلالدان بحث اولونموشدور. همین «ایستقلال بیلدیریشی» نین وارلیغی بئله یترلیدیرکی، گونئی آذربایجان تورک لری یئنی دن میللی موستقل لیک لرینی برپا ائتسینلر.

چوخ تأسفلر اولسون کی، اوزون مدت آذربایجان خالق ی اساساً «ایستقلال بیلدیریشی» نین وارلیغیندان خبر سیز اولموشلار. اونا گؤره ده گونئی آذربایجان میللی قورتولوش پارتیاسینین باشقانی، میللی آیدین ائلدار قاراداغلی نین عرصه یه گئیردیگی هجم جه کیچیک، معاجا چوخ بؤیوک اولان بو اثری آلقیشلا بیریق. چونکی بو عصرده گونئی آذربایجان تورک لری نین ۱۹۴۶-۱۹۴۵-جی ایل لرده مؤوجود اولموش حکومتینین میللی ایستقلالیندان بحث اولونور. «ایستقلال بیلدیریشی» نده قئید ائیلدیگی کیمی، آذربایجان میللی دئموکراتیک رئسپوبلیکاسی اؤز میللی وارلیغینی دونیا اعلان ائتمکله ایران آدلانان اؤلکه دن تامامیله آیریلدیغینی اورتایا قویماقدا اصرارلی اولموشدور.

سایین ائلدار قاراداغلی آذربایجان دئموکرات فیرقه سینین ۱۶ یانوار ۱۹۴۶-جی ایل تاریخینده کی ۱۲ ماده لیک «ایستقلال بیلدیریشی» نی دوغرولوق، اویکتیولیک و میللی لیک پرنسیپلری اساسیندا هر طرفلی تحلیل ائتمیشدیر.

ييز ده حساب انديريك كى، حاضر دا «ايران اسلام رئسپوبليكاسى» آدلانان دؤولتده گونئى آذربايجان خالقى نه اينكى حاق ائتديگى يتردهدير، اوسته ليك ان چوخ حاقسيزليغا معروض قالماقدادير. طبعى كى، بو سونسوزا قدر بلله داوام ائده بيلمز. بو آنلامدا بو پربولئمين حلى نه ميللى مدنى، نه ده ميللى-محللى موختاريت ده دئيل. ييزجه، آرتيق حاضر دا گونئى آذربايجان تورك لرى نين تبريز مركزلى يئنى بير تورك دؤولتى ياراتماقدان باشقا يولو قالماييب. چونكى اؤتن ۴۵ ايل عرضينده اسلام دينى آدى آلتيندا حاكيمى ايداره ائدن ايران اسلام رژيمى آريانچى قيليغندان و تورك دوشمنچليگيندن ال چكمه دى. بو ايسه او دئمكدير كى، ۵۴ ايلليك پهلوى لر رژيمى كيمى ايران اسلام حاكيمى نين ده توركون حاقىنى توركه وئرمك نيتى يوخدور. اوسته ليك، آشكار شكيلده تورك دوشمنچى ليگى سياستينى ده آپارماغا داوام اندير.

اگر ۱۹۲۵-جى ايله قدر پيس-ياخشى بو دؤولتده حاكم بير ميللت اولان توركلر بو گون نه ميللى-مدنى موختاريت، نه ده ميللى-محللى موختاريت، روا گؤرولمورسه، اوزامان تك يول يئنى بير دؤولت ياراديب سيفيردان باشلاماقدير. بير سؤزله، واختيله اؤزونون ياراتديغى دؤولتده آرتيق بير عصره ياخيندير، بوتون حاق و آزادلىقلاردان محروم اولان شرفلى، قورورلو بير ميللتين ياپا بيله جگى تك خلاص يولو، اولر ده بونو دفعه لرله اورتايا قويدوغو كيمى، يئنى بير تورك دؤولتينين اساسينى قويماقدير. ساده جه، يئنى بير تورك دؤولتى بو دفعه هر هانسى سا بير تورك بويونون اؤنچوللويو ايله دئيل، كولكتيو تورك شعورونون نتيجه سى اولاراق ميدانا چيخمايدير.

يئنى بىر تورك دۇولتيني سرحدلىرىنى، جغرافياسىنى، بايراغىنى، ايداره
 ائتمەسىنى ايسە اونون، ئنچە مين ايللىك تورك دونياگۇروشو
 بليرليەجكدير. بيز توركلر هر زامان توركلوك شعورو ايله، تورك
 فلسفهسى ايله دۇولتيميزى ياراتديق، بۇيوتدوك و اوجالتديق. ايندى ده
 تورك خالقى عىنى يولدان حركت ائديب يئنى بىر تورك دۇولتيني
 ياراداجاق، بيزملە برابر اولماق ايستيەنلره قابىسىنى آچىق توتاجاق،
 دوشمنچىلىك ائندلره ده لايىقلى يئرني گۇسترهجكدير.

بئله ليكله، بيزجه، يئنى بىر آذربايجان تورك دۇولتيني قوروجولوغو يولوندا
 ميللتلشمه، دۇولتلتشمه و بوتۇولششمه دئديكده، آشاغيداكى لار نظرده
 توتولمايدير:

بىز، ميللتلشمه دئديكده، يئنى بىر ميللت ياراتماغي دئيل، دونه قدر وار
 اولموش بۇيوك تورك ميللتيميزين بوتون ساحهlerde (دىل، تاريخ، مدنيت
 و س.) ديرليشىنى درك ائتمه لييك.

بىز، دۇولتلتشمه دئديكده دونيادا ايلك دفعه دۇولته صاحب اولماغي دئيل،
 واختيله وار اولموش دۇولتلىرىمىز (آراتتا، كوتى، سوبار، تورو ككى،
 ماننا، ميديا، اوغوزلار، خزرلر، هونلار، سلچوقلار، باهارليلار، باياندورلولار،
 قيزيلباشليلار، افشارلار، قاجارلار و ب.) كوللرى ايجينده كى
 قىلجىملارى توتوشدورماق و نؤوتى بىر تورك دۇولتيني اورتاي قويمماغي
 ايدراك ائتمه لييك.

يېز، بوتۇلشۇمە دىدىكىدە، تورىك شعوروموزداكى بوتون ياد ايدىئالاردان قورتولماغى، ياد دۇولتلىرىن تىكىينىدە پارچا-پارچا ياشاماغى يىر كىنارا قويوب، ھىم شعورى، ھىم دە فىزىكىكى آنلامدا بىر اولماغى آنلامالى يىق.

دنىمىك اىستە دىگىمىز اودوركى، مىللىتلىشۇمە، دۇولتلىشۇمە و بوتۇلشۇمە آنلايىش لارىنا قارشىلىقلى شىكىلدە باخاراق، يىرىنىن او بىرىسى اىلە دايم باغلى ليغىنى گۇز اۋونىدە توتاراق، يىنى بىر تورىك دۇولتى قورماقدان باشقا چارەمىز يوخدور. آرتىق يىزلىر نە صفوىلىرى، نە افشارلارى، نە دە قاجارلارى برپا ئىدە بىلمە رىك، چونكى او دۇولتلىرىمىزىن اىلكىن ماھىتى اىلە سون ماھىتى آراسىندا خىلى فرقلىر واردىر. بونو بىزە ئىدلىر طىبعىكى، تورىك دوشمىنلىرى اولدولار و ھىمىن دۇولتلىرىمىزى، ان سونونجو اولاراق دا قاجارلار تورىك دۇولتىنى المىزدن آلىدىلار. آرتىق يىز تورىكلىرى، نە قدر دە دىكىكى، ايران پەلىولىرى، ايران اىسلام رىژىملىرى دە بىزىم تورىك دۇولتچىلىگىمىز اوزرىنىدە قورولوب، بو گىرچىلىك دۇولتىمىزىن آرتىق المىزدن چىخماسى گىرچىك ليگىنى اورتادان قالدىرمىر و قالدىرمايلاق دا. اونا گۇرە دە مىللىتلىشۇمە، دۇولتلىشۇمە و بوتۇلشۇمە اوچلويونىدن چىخىش ئىدەرك يىنى بىر تورىك دۇولتىنىن تىمىنى آتماق لازىمدىر. شوبەسىز، بۇيوك آذربايجانىن كىچىك بىر حصەسىندە آذربايجان رىسپوبلىكاسىنىن مۇوجودلۇغو ياخىن اىللىردە قورولاقاق بۇيوك تورىك دۇولتىنىن اساس نووەسىدىر. بو، ئىلە بىر طىبعى گىرچىك ليكدىركى، بوتون دونىا مىللىتلىرى بىر آرايا گلىب بونا قارشى چىخسالار بىلە، يىنە دە آذربايجان مىركزلى يىنى بۇيوك تورىك دۇولتىنىن مىدانا چىخماسىنا انگىل اولاي بىلمە يەچىكلر.

بونون اوچون ده اؤنجه گونئی آذربایجان میلی دموکراتیک
رئسپوبلیکاسی یارادیلمالی، دها سونرا ایکی مستقیل آذربایجان دؤولتینین
(آذربایجان رئسپوبلیکاسی و گونئی آذربایجان میلی دموکراتیک
رئسپوبلیکاسی) بیرلشدیریلمه سی پروسئینه باشلانیلمالیدیر.

یاشاسین واحد آذربایجان خلقی!

یاشاسین بوتؤو آذربایجان!

فایق غضنفر اوغلو الاکبرلی

فلسفه اوزره فلسفه دوکتورو، دوستت،

آذربایجان میلی علملر آکادمیاسی فلسفه و سوسیولوگیا اینستیتوتونون «تورک خالق لارینین
فلسفی فیکیر تاریخی و معاصر فلسفه سی» شعبه سینین مدیری،

بوتؤو آذربایجان اوجاق لارینین تورک دونیاسی ایله علاقه لر اوزره صدر معاوینی

آذربایجان دئموکرات فیرقه سینین "آدف" ایستیقلایت بیلدیریشی

«کاگ ب آرشیولریندن آلینمیشدیر»

هر میللتین طالعینده بؤیوک رولو اولان نادیر تاریخی اولایلار وار کی، قویدوغو و یا قویا بیلدیگی ائتکی سی ایله باشقا اولایلاردان فرقلنیر.

دنیادا هئچ بیر ایچ اولایی دیش ائتکیلرین ائشینده توتماق اولمازا بو اوزدن تاریخه دوشموش هر هانسی بیر اولایی اؤزوندن و اؤزلو یوندن اوزاق توتاراق سونوجا باغلاماق مومکون دئلدیر.

۲۰-جی یوزایللیکده آذربایجاندا باش وئرمیش اولایلارین گنیشاتینا قارشی، یالنیز بیلگی گیزله مک دئیل، هم ده تک آنلاملا دوشمنجه یاناشیلیمیشدیر. بونا گؤره ده، گوئی آذربایجاندا اوز وئرمیش بوتون میلی-سیاسی اولایلار، او جمله دن آذربایجان میلی حکومتی (۴۶-۱۹۴۵) بو دوشمنجه یاناشمالاردان اوزاق قالمامیشدیر.

بو تاریخی اولایلارلا باغلی بیر چوخ رئال بیلگیلرین هم دوستلار، هم ده دوشمنلر طرفیندن سئنزورایا معروض قالماسی و محو ائدیلمه سی بو گونکو نسلین داغینیق دوشونجه سینده بؤیوک رول اوینامیشدیر. بو دوغرولتودا،

توده پارتیاسی کیمی دوست پالتاری گنیمیش ایکی اوزلو فارسیچی-
ایرانچی سیاسی قوروملارین جاسوسلوق و پوزوجو چالیشمالارینا گؤز
یومماق اولماز. بو دوست قیلیقلی آلدادیجی دوشمنلر ایلک سوره جده
آدف-نین میلی یول خریطه سینی دئیشدیرمک اوچون دریدن-قاییقدان
چیخدیلار، آردیجا ایسه ایکینجی آشامادا آدف-نین آشاغیداکی تاریخسل
گرچکلرینین تخریباتی یؤننده ان فعال روللاری اوسته لندیلر:

(آ) تهرانین گئریجی رئیمنی یالنیزجا بیر سیاسی دئسپوت حکومتی
اولاراق دیرناق ایچی ایران میلیتینین (!؟) اورتاق دوشمنی گؤسترملکه،
آدف-نی ایرانلی لیک ایچینده واحید ایران میلیتینین قابیغی سینی چکن
بؤلگه قورومو کیمی تانیتماق، همین سسئاری اوزوندن آدف-نین مستقل
ایميجینی و آذربایجان تورک میلیتینه عاید اولدوغونو گیزله مک.

(ب) آدف-نین ایچینه سیزاراق، اونون باغیمسیزلیق ایدۀ آلارینی یوخ
ااتمکله بیرلیکده مرکزی فارسیچی رئیمن دوزاق دولو دانشیق ماساسینا
چکمک.

(ج) آدف-نین ایچینده کی گلیشمه لری، آنیندا سووئت سفیرلیگی
آراجیلیغی ایله موسکوا یا راپورت اتمک.

د) سووئت آذربایجان ایله آدف باشچیلاری آراسینداکی قارداشلیق
ایلیشکیلرینی پوزاراق، آذربایجانین ایکی میر جعفرینی قارشیلیقلى دشمنلره
چئویرمک.

ه) الوئیشلی فورصتلرده آدف اوزه ریندن فارسچی تهران رژیمیندن
سیاسی پای آلماق.

بونا اؤرنک اولاراق، پیشه ورینین روسچو توده پارتیاسی طرفیندن میلی
مجلسدکی صلاحیتین رد ائدیلمه سیندن سونرا، ۳ توده پارتیاسی میلیت
وکیلی احمد قوام کابینه سینده ناظر وظیفه سینه یوکسلدی.

آدف-نین آغیر یتیلیگی سی ایله باشلایان سویقیریم سوره جینده ۱۰
مینلرجه سوچسوز آذربایجان تورکو تهران فاشیستلری و اونلارا ساتیلیمیش
یئرلی خاینلر ایله هلاک اولدو. سانکی هئچ بیر فلاکت اولمایش کیمی،
ایران توده پارتیاسی و باشقا ایران مرکزلی سؤزده دئموکرات، سولچو،
ساغچی قوروم و مرکزلرین جاییدیریجی سؤزده آراشدیرمالاری یولا
دوشهرک، آذربایجانین بیر ایلیکک اولایلارینی یالانلار کؤلگه سینده
ساхлаماغا چالیشدیلار. آچیغی، همین آراشدیرمالارین هدفینده آذربایجان
دئموکرات فیرقه سینین تخریب ائدیلمه سی دایانمیش و دایانماقدادیر.

سووت سیستمین چۇكوشوندىن سونرا آذربايجان رېسپوبليكاسىنىڭ گىزلى آرشيولرىنىڭ اوزه چىخماسى ايله آدف-يە عايد اولان بىر چوخ سىند دە ايشىق اوزو گۇردو. گونىن گله جگى ايله باغلى بىر چوخ اۋنملى سىندلر ايشىق اوزو گۇرمەسى چوخ گنجىكسە دە، يئە يول آچىدىر. تارىخچى يازار پروفىسور جىمىل حسنلى نىن بو بلگەلر توپلايىب اورتايا قويماسى بو مىللەتە وئربىلە جگى ان بۇيوك خىدمەتدىر. "پروفىسور جىمىل حسنلى" نىن اورتايا چىخاردىغى ساخلى بلگەلر، گونى آذربايجاننىڭ گىزلى اۋچون سون درجە اۋنملى و يۇن وئرىجى دىر. بىلە كى، واخى ايله سووت دۋولتى آرشيولرىندە گىزلى قالماش بو بلگەلردە طالع يوكلو بىر چوخ گرچكلر اوزه چىخماقداىر. درىن دقت و آراشدىرمالار سونوجوندا ايشىق اوزو گۇرموش «گونى آذربايجان، تھەران-باكى-موسكو آراسىندا» (۱۹۳۹-۱۹۴۵) و «سويوق محاربەنىڭ باشلانغىچ يىرى» - گونى آذربايجان (۱۹۴۶-۱۹۵۶) «آدلارى ايله بويكى جىلدلىك سىندلى ائردە چوخ گىزلى سىياسى آلىش- وئرىشلەر آيدىنلىق گىرمەكلە اۋلكەمىزىن طالعى ايله باغلى يئىنى اوفوقلرىن آچىلماستىن ايمان يارانمىشدىر.

واخى ايله سىد جعفر پىشە ورى دئىمىشدىر: «بىز اۋز مىللىتىمىزىن گوجو ايله حاقيمىزى الدە ائتمە لى يىك... بىز شىخ محمد خىابانىنىڭ اىشتابھىنى (يالىنىنى) تكرر ائتمە جە يىك. خاينلەر اۋلومدىن باشقا جاواىمىز اول

ییلمز. خلق اؤز حاقینی آلماق اوچون قوربان وثر مکدن قورخماز. قوربان وثرمگه حاضر اولمایان بیر میللتین آزاد یاشاما حاقی یوخدور. (س.ج. پیشه وری. گونئی آذربایجان دئموکراتیک تاریخی، ۱-جی جیلد، باکی ۱۹۴۷، س ۲۰۱-۲۰۰)

گوروندویو کیمی، س.ج. پیشه ورینین چوخ آچیق-آیدین س.م. خیابانی نین یالنیشلیغیندان سؤز آچاراق بیر داها میللتین فلاکته اوغراماماسی اوچون قورتولوش یولو آختاریردی. لاکین، اولایلارین گلیشمه سی و سیاسی اویونلارین ترس گئدیشی پیشه ورینین اؤزونو ده تاریخ قارشی سیندا موذاکیره اویشکتینه چئویرمیشدیر.

ج. حسنلینین یازدیغی «گونئی آذربایجان، تهرآن-باکی-موسکوا آراسیندا (۱۹۴۵-۱۹۳۹)» آدلی کیتابیندا یازیلیر: «سووت آذربایجانلی مسئول ایشله یئرلی ایلله موذاکیره لرلی نتیجه سینده حاضیرلانمیش تکلیف لرده دئکابری ۱۲-ده (۲۱ آزر) آذربایجان میللی مجلسی نین ۱-جی توپلانتی سینین آچیلیشی، آذربایجان مختار حکومتی کابینه سینین تشکیلی نظرده توتولوردو. دئکابری ۲۰-۱۵ / آزرین ۲۹-۲۴ / آراسیندا یئرلی حاکمیتین ایرتیجاچی مأمورلارینین یئنی یارانمیش آذربایجان حکومتینه تابع اندیلمه سی و بونولا دا، آذربایجاندا میللی-آزادلیق حرکاتینین

بیرینجی مرحله سی باشا چاتمالی ایدی.» همین کیتابدا آیریجا بئله گلیر:
«آدف-ده مرکزی کومیتته لیدئرلیگی، ایران آذربایجانیندا (گونئی
آذربایجاندا) میلی موختاریت حرکاتین سونراکی گنیشیندن، اونون
هانسسی فورمادا اینکیشاف اندجه گیندن قایغیلانیردی. میلی-آزادلیق
حرکاتین بیرینجی مرحله سینین تحلیلی اساسیندا قئید اولونوردو کی، اگر
شاه و ایران حکومتی آذربایجان موختاریتینی رسمن تانیسالار دا، سوونت
اوردوسو شیمالی ایران حدودلاریندان چیخدیقدان سونرا وضعیت کؤکلو
شکیلده دئیشه بیلر. آدف لیدئرلرین فیکرینجه ایسته نیلن تهران حکومت
سوونت اوردوسونون ایراندان چیخماسی ایله سلاح گوجونه دایاناراق
آذربایجان موختاریتینی لغو اندجکدیر.»

(س م ب ی، گ.ا. ۱۹۴۶-۱۹۴۵. کیتابیندان آلینمیش. آرخیو آدرسی:
آذربایجان رئسپوبلیکاسی، سیاسی پارتیالار و اجتماعی حرکاتلار مرکزی
دؤولت آرخیوی، فوند ۱، سیاهی ۸۹، ایش ۹۷، ورق ۷۷-۷۶).

سوونت آذربایجان کومونیست پارتیاسینین تئوریسیه نلری و لیدئرلرین
فیکرینجه آدف-اؤندرلیگین تدیرگنلیگی اولدوقجا دوغرو ایدی. اونلارا
کؤره، گونئی آذربایجان میلی حقوقلارین تانیماماسینی، ایران دؤولتی

و فارسچی سیاسیلرینین بؤیوک اؤلچوده فارس شووینیزمین توتولماسیندا
گؤرمک گرکیر. میر جعفر باغیرووا وئریلن گونئی راپورلاریندا دئیلیردی:

«اونلارین درین اینامینا گؤره، ایران آذربایجانیندا یاشایان
آذربایجانلیلارینین میلی حقوqlارینین مدافعه سینین یگانیه تأمیناتی
مونقولوستان خالق رئیسوبلیکاسی فورماسیندا مستقیل دئموکراتیک خالق
دؤولتینین یارادیلماسی ایدی. اونا گؤره، حادثه لرین اینکیشافی و
ایرتیجاجی تئهران حکومتین آذربایجان خالقینین طلبلرینه موناسیبتده
کوت و دیشمز مؤوقعی ایران آذربایجانیندا مستقیل خالق دئموکراتیک
حکومتینین یارادیلماسینی قاچینیلماز ضرورته چئویردی. میلی و تاریخی
عدالتسیزلیگی لغو ائتمک، آذربایجان خالقینین بیر عصرلیک آرزو و
ایستکلرینی تامین ائتمک مقصدی ایله ییز میلی کومیته نین و آدف
مرکزینین ایران آذربایجانینین میلی-آزادلیق مباریزه سینین ایکینجی
مرحله سینین باشلیجا وظیفه سی کیمی مونقولوستان خالق رئیسوبلیکاسی
فورماسیندا دؤولتچیلیک یارادیلماسینی دوزگون تکلیف حساب
ائدیریک.»

(س م ب ی، گاکیتابیندا آلینمیشدیر. بلگه آدرس: آذربایجان
رئسپوبلیکاسی، سیاسی پارتیالار و اجتماعی حرکاتلار مرکزی دؤولت
آرخوی، فوند ۱، سیاهی ۸۹، ایش ۹۷، ورق ۷۸)

بلگه لرین یازیلدیغی تاریخه دایاناراق، هارداسا بو بلگه دن بیر آی سونرا
م.ج. پیشه وری ایله ۴ باشقا لیدئرین ایضاسی ایله «آذربایجان خالقین
طلبی» آدلی بیر میلی-سیاسی پلاتفورم حاضیرلانمیشدیر. بو پلاتفورمدا
آیدینجا ایستقلال سؤزو اورتایا قویولور. ائله بونا گؤره ده، بویازی
ایستقلال بیلدیریشی آدی ایله اورتایا قویولور.

بیلدیریش آچیق-آیدین ایستقلال سؤیله می ایله باشلاییر، همین تما ایله ده
سونودک ان اوفاق بئله، آخساقلیغا یول وئرمه دن سورور. بیلدیریش، ۱۲
مادده لیک پلاتفورم طرزیه یازیلیمیش، دوزنلیمیش و ایستقلال بیلدیریشی
کیمی یایما حاضیرلانمیشدیر.

بیلدیریشین اؤن سؤزونده یازیلیر: «بیز ایران دان تامامیه آیریلیب
دئموکراتیک اساسدا اؤز مستقیل دؤولتیمیزی - آذربایجان میلی
دئموکراتیک رئسپوبلیکاسینی قورمالی ییق...بیزیم اؤلکه میز آذربایجان
میلی دئموکراتیک رئسپوبلیکاسی آدلانمالی دیر.» س م ب ی، گاکیتابیندان
آلینمیش. آذربایجان رئسپوبلیکاسی، سیاسی پارتیالار و اجتماعی

حرکاتلار مرکزی دؤولت آرخیوی، فوندا، سیاھی ۸۹، ایش ۱۱۸، ورق

(۵۴،۵۵)

سۆزسوز کی، آدف طرفیندن ایستیقلالیت شوعارینین اورتایا قویولماسی
بیر حاضریق سورہ سینی طلب ائدیردی. چونکی، فیرقہ نین ۱۲ شہریور
آدلی موختاریت شوعارینین بیردن-بیرہ ایستیقلالیت شوعارینا
چئوریلمه سی بیر آنلیغینا اولاسی ایش دئیلدی. آنجاق، بو حاضریلیغی
کئچیرمک اوچون اونو توپلوم ایچینده گؤستمک چوخ لازیمیدی.
آذربایجان دئموکرات فیرقہ سینین لیدئرلیک اورقانلارینا قدر سیزان
تئهرانین گیزلی جاسوسلاری و توده پارتیاسینین ائشیکدن بیر باشا تخریباتی
ایله آدف نین سون آماجینا یورویہن یوللار باغلانیردی. بو اوزدن بیر چوخ
زامانلار سون سۆزو باکی دان م. ج. باغیروو دئمہ لی اولوردو.

۱۲ دئکابر (۲۱ آذر) ۱۹۴۵-دن ۱۶ یانوار ۱۹۴۶-جی ایله دک چوخ قیسا
زمان ایچینده آذربایجاندا نہ کیمی ایرہ لیلہ یش یارانا بیلردی کی،
موختاریت شوعار ایستیقلالیت شوعار ایله دئیشسین؟ باشقا سۆزلہ
میللی حکومتین بیرینجی آشاماسی ایله ایکینجی آشاماسی آراسیندا نہ
کیمی دیشیکلر یارانمیشدیر؟ نہ اوچون آدف قیسا سورہ ایچینده
ایستیقلالیت بیلدیری شی گرہ گینی آنلامیشدیر؟

گۆرونديو كيمي، آدف ۱۶ يانوار ۱۹۴۶-جى ايلده گونئی آذربايجان ايستيقلايت بيلديريشيني يايماغا حاضيرانميشدير. بو ۱۲ ايلكه ليك بيلديريشده آذربايجانين ايراندان تام آيريليب، دئموكراتيک تملده اؤز مستقيل دؤولتينى قوروب آدينى ايسه (آذربايجان ميللى دئموكراتيک رئسپوبليكا) آدلانديرما قرارى آلميش دير. بو بيلديريشين آلتيندا باش ناظر پيشه ورى، معاريف ناظرى محمد بيريا، ايچ ايشلر ناظرى سلام الله جاويد، صدر معاوينى صادق پادگان و ميللى مجلس باشقانى على شېستري ايمضاسى قويولموشدور.

بو بيلديريش قزئللره وئريلمه دن اؤنجه آدف-نين اؤز ايچينده موذاكيره ائديلملى ايدى. بو اوزدن آدف باشچيلارينا ياخين اولان اورقان و شخصلر استثنا اولماقلا بو بيلديريشين آذربايجان قانون اساسى سينين (كونستيتوسيا) حاضرانماسى ايله بيرليكمده عموم ميللى موذاكيرييه بوراخيلماسى دوشونولموشدور.

بو حاقدا سول دوشونجهلى اوچ تانينميش تبريزلى آراشديرماچى و يازارين (غلامعلى دهقان، محمدعلى فرزانه، محمدحسين مبيّن) قلمه آلدیغی فارسجا «كئچميش گلجه گين چيراغيدير» كيتابيندا چئشيدلى ايران مركزلى

سۆزده آدف-نین وارلیغینی قبول ائدن مرکزله دایانان چوخو یازیلاردان
بیر نچه سینه ایشاره اولونور:

«...آدف طرفیندن اورتایا قویولموش بیر پارا سیاسی حرکتلر حتا آدف-نین
اؤز بیلدیریشلرینه، مرامنامه و کنگره قرارلارینا قارشى اولاراق، عملده
آذربایجانى مرکزى ایران حکومتیندن قوپارماق و آذربایجانا تاماميله
ایستقلالیت آلاق یولونو آچماق ایدی.»

«ایران میلیتى(۴) حساب ائدیر کی، آدف آددیم-آددیم ایستقلاللا دوغرو
یؤنه لیر. سیز گرک بو یولدان ال چکیب، بوتونلوکله ایرانین سؤزونو اؤنه
چکه سینیز. او زامان زنجیرلی کورد، مظلوم لور، باسقى آلتیندا اولان بلوچ،
چیلپاق و آج فارس، کیرمانلی، خوراسانلی، مازندرانلی، خوزستانلی و بو
باسقیچی ظالم سیستمه باغلی اولمایان هرکس سیزینله سس بیر اولاراق
بایراغینیز آلتیندا توپلاشا جاقلا ر. کیمسه وار اولان دورومدان ممنون
دئیلدیر. آنجاق، میللت اؤز ایستقلالینی و وطنینی آزادلیق و سعادتدن داها
چوخ سئویر. اونلارین قورخوسو سیزین حاقینیزدا دئیلن سئپاراتچیلیغا میلی
لیک و اؤلکه نی داغیتماغینیز دیر»...

«اونو تمایین کی سیز اؤلکه نین بیر کونجونده یئرلشیر سینیز. ایرانین هئچ
بؤلگه سی سیزینله دئیل! او ایالتلرده سیزه قارشى توپ، تانک، توفنگ و

ساواش آراجلاری ییغیلیدیر. ایران دؤولتی و نفوذلو قاتمانلار سیزین
قانونینا یتریکلکله میشلر. آذربایجانین اؤزونده ده سیزین دوشمنیز آ
دئیلدیر»...

«سیر اؤنجه ایرانین بوتولویو اوچون سؤز دئمه لی، او دوغرونتودا حرکت
ائتملی سینیز... سیر، اولدوغونوز یترده ایران اوچون دئموکراتیا، عدالت،
موساوات اؤرنه گی اولان حکومت یاراداراق، بوتون ایرانلیلاری اطرافینیزدا
توپارلایار سینیز. سیر گرک گلیب بوتون گؤزو یولدا قالان ایرانلیلاری
قورتاراسینیز! آنجاق بئله اولان حالدا ایران میللتی سیزی باغرینا باساراق
قبول ائدر!»

(کچمیش گلجه گین چیراغیدیر. توپلایان جامی، س. ۳۴۴، ۳۴۵ ققنوس
یایین ائوی، تهران)

بونلار، ساییز حده-قورخو و شانتاژلاردان عبارت یالنیز بیر نئچه
اؤرنکدیر. گؤرونودیو کیمی اؤزلرینی دوست کیمی گؤستریب، آدف-
نین قویوسونو قازان تورک و آذربایجان دوشمنلری دورمادان فعالیت
ائیدیردیلر.

بو حاقدا س.ج. پیشه ورینین آذربایجان قازتینده وئردیگی جاوابلاردان
بیرینه بئله یئر وئریلیر:

«ئىلە سۆزلىرى ئۆزلىرىنى دىموكرات بىلەن تەھران خىيالىلارنى يازىر. بۇ ئىسە
گۇستىرە كى، ئۇلار ئىجە يازىق و چارەسىز كىمىسەلەردىر. ئۇلار، ئۆز ئىرادە
و گۇجلەرنە ئىنئامدادان قورقۇش يوللارنى باشقالارنىدا ئختارىلار. بىر
مىللەت ئوچون بوندان داھا بۇيۇك قارا گۇنلۇك اولاماز!...»

«...بىزىم مىللى كىملىك و ئۆزلىگىمىزنى دىشمە يە چالیشان ئازادلىق
ماسكالى كىمىسەلەرە ئرتىق ئالدىنما ياجايىق. بىزىم ئندىمىز ئاردىر: يا
ئازادلىق، يا ئۆلۇم!»

(كۆچمىش گىلجە گىن چىراغى دىر. توپلايان جامى، س. ۳۴۵ قىنۇس يايىن
ئۇي، تەھران)

۱۹۴۶-جى ئىلىن يانوار ئىيى نىن ۱۶-سىندان (ئىستىقلال بىلدىرىشىنىن
امضالانماسى گون) بىر گون ئۇنچە، ئزربايجان مىللى مىجلىسى نىن
توپلانتىسى قورۇلمۇش و بۇ توپلانتىدا بىر ئىيچىندە ئزربايجان
ئۆلكەسىنىن ئاناساسىنىن يازىلىب مۇئاكىرىيە بوراخىلماسى تىددىق
اولونمۇشۇدۇر. ئاناسانىن يازىلماسى ئوچون كىمىسىون اولۇشمۇش و
خانىملار ش. جىدى و ئى. توركى، آغلار ئىسە ش. م. كىئانى، ئى.
پۇھنىدى، س. مۇرۇرچىان، آ. بايات ماکو، دۇكتور ج. مەھش، ئ. شىمس،

ز. رحیمی، آ. قیامی، ف. ابراهیمی، ص. پادگان، م. عظیمی، دیبایان دان
عبارت ۱۵ نفرلیک اویه سئچلمیشدیر.

(آذربایجان قازئی، ن. ۱۰۲، ۱۹۴۶ / یانوار / ۱۷)

بیر نئچه گون سونرا آذربایجان میلی مجلسی اؤزونون بیر آی اؤنجه
وئریدیگی مرکز یؤنلو قرارینی اعتباردان سالاراق، ایران دؤولتینه باغلی
اولان پولیس، ژاندارما و اوردو قوروملارین گئیم فورماسینی دیشدیریب،
آذربایجان میلی اوردوسونا اؤزل تیکلمیش فورمالاری، درجه لری و
قورولوش ایستروکتورلارینی دئوره یه سوخدو. بو اولایدان بیر نئچه گون
سونرا، میلی مجلس محکمه و جزا قانونلارینی دا مرکزی ایران
قانونلاریندان آیریپ، آذربایجانا اؤزل جزا و محکمه قانونلاری ایله
دیشدی.

۱۶ یانوار ۱۹۴۶-جی گونه یاخینلاشدیقجا مستقیل لیک تمللرین آتیشی
سرعتلیر، یننی دوزلیشلر و لایحه لر آپاریلیردی.

۱۶ دئکابر ۱۹۴۵-جی ایلده میلی حکومت آذربایجاندا قاچاراق،
دوشمنلره سیغیان شخصلرین مولکیتی نین میلی اعلان ائدیلمه سینی رسمی
قرئتلرده یایملا دی. بو قانونا گؤره، وطنه خیانت ائدن، دوشمنله البیر اولان
خانلارین، بؤیوک مولکدارلارین شهرده و کئنده ماللارینا ال قویولور و

میللی ثروت اعلان ائدیله. بو حاقدا بیر عائله کومیسسیونون یارانماسی و
 بو قورومون تجارت، اقتصاد، کند تصرفت، خزینه وارلیغی، اولکه و
 پروکولورلوق ناظرلیکلرین نماینده لرینین عضو اولما شرطلری میللی
 مجلسین اونایینا گؤنده ریلمیشدیر. (آذربایجان قزئتسی ن. ۱۰۶، ۱۳۱. ۱۹۴۵،
 تبریز)

۱۵/۰۹/۱۹۴۱-ده م.ج. باغیروون «تبریزه گؤندریلن ایلک آذربایجانلی و آز
 سایدا روس ضابطلره بئله دانیشمیشدیر:

«سیزه معلوم دور کی، بیزیم قیزیل اوردوموز آز و اخت ایچریسینده شیمالی
 ایراندا خیلی اراضی توشدور. بو اراضیلر اساس اعتباریله بیزیم جنوبی
 آذربایجان تورپاقلاریدیر. تاریخاً بؤره آذربایجان تورپاغی کیمی
 تانیلمیشدیر. ایرانین بؤیوک شهرلریندن اولان قزوین، اورمیا (اورمو)، میانا،
 ماراغا، تبریز، اردبیل، سلماس، خوی، انزلی و س. بیزیم آتا - بابالاریمیزین
 دوغما وطنلری اولموشدور. هله دوغروسونو بیلیمک ایسته سه نیز، تهران دا
 قدیم آذربایجان شهریدیر.»

«بورادا من سیزه بیر مسئله نی ده دئمه لیه م. او مسئله ده بوندان عبارتدیر؛ نه
 قدر کی، بیزیم قیزیل اوردوموز اورادادیر، بیز هئچ و اخت راضی اولما
 بیلیمک کی، گؤزوموزون قارشی سیندا جنوبی آذربایجان تورپاغیندا

یوزلرله آدام آجیندان هلاک اولسون. اگر بیژده بیر دامجی بئله
 آذربایجانلی قانی قالیسا، گرک بیز بیر واختلار زورلا پارچالانمیش خالقین
 بیرلشمه سینه نایل اولاق... بونا بیزیم گوجوموز و باجاریغیمیز چاتار... نه قدر
 چتین اولسا دا، بیز جنوبی آذربایجان زحمتکش لرینه بو کمک گؤسترمه
 لی ییک. بونا بیزیم غیرتیمیز، و جلدانیمیز، شرفیمیز و صداقتیمیز چاغیریر...
 اونا گؤره ده بیز اؤز رهبریمیز ایستالین یولداشا مکتوب یازیپ اوندان
 جنوبی آذربایجان زحمتکش لرینه کؤمک ائتمک مسئله سینی خواهیش
 ائتمیشیک... بیز دؤرد - بئش گوندور کی، بو مسئله یه باشلامیشیق، مندن
 موسکوادا سوروشورلار کی، نه ایستیر سینیز. جاواب وئردیم کی، بیز
 جنوبی آذربایجاندا یاشایان قارداشلاریمیزا کؤمک ائتمک ایستیریک، بونا
 بیزه ایجازه وئرمه لی سینیز. موسکوادا کی یولداشلار بیزه بو ایجازه نی
 وئردیلر.»

(جمیل حسنلی، «ایکینجی دونیا محاربه سی ایلرینده آذربایجان حربی،
 سیاسی و دیپلوماتیک موناسیبتلرده (۱۹۳۹ - ۱۹۴۵)» - باکی - «یازیچی»
 نشریاتی، ۲۰۱۵، س. ۶۸)

بو و بونا بنزر چوخلو سندلره دایاناراق، ۱۶ یانوار ۱۹۴۶ - جی تاریخینه
 یاخینلاشدیقجا آذربایجاندا میللتلشمه و دؤولتلشمه یه اومود سوره جی

دورمادان سرعتلەنیردی. میلی حاکمیت و آدف-ین صادق باشچیلاری
دایانمادان ایستیقلال یۇنلو گنیشاتین تمللرینی آتماغا حاضیرلاشیر و بو
یۇندە چالیشیر دیلار.

باکی دام.ج. باغیروو (سووت آذربایجان کومونیست پارتی باشقانی)
گونئی آذربایجانا مالیه، سلاح و آوادانلیق واسطه لرینین گۇندریلمه سینده
ایندن گلن بوتون یاردیملاری ائدیردی. آنجاق، موسکوادا، ل. بثریا، و.
مولوتوو و اونلارین امیر قولو اولان توده چی و گیزلی خاینلرین ایشییرلیگی
ایله آدف ضدیتی دورمادان گوندمه گلیردی. مولوتوو یوسیف ایستالینه
آذربایجانین گوجلەنمه سی و گله جکده بیرلشه جگی احتمالی ایله باغلی
قورخونج بیلگیلر وئیریدی. بو بیلگیلره گۇره، آذربایجانین بو تؤولشمه سی
سووت اوچون بلا اولاجاقدیر. اونون فیکرینجه، گوجلو آذربایجان
موسکوا قارشى سیندا باغیمسیزلیق حرکاتینا قالدخاجاق، قافقاز بۇلگه سینى
اؤز ائتکیسی آلتینا آلاجاقدیر. گونئی ایله باغلی سوسقون قالان تورکیه ده
یاخین زامان ایچینده بوتوو آذربایجانلا ایشییرلیگینه گیره جکدیر. مولوتوون
فیکرینجه قافقازلاردا و بۇلگه ده اصل کائوس او زامان یاراناجاقدیر.

سووتین خاریجی ایشلر ناظری مولوتووا گۇره، موسکوا گرک ایرانین
شیمال نفتی نین چیخاریلماسی اوچون تهرانلا آنلاشسین. مولوتووا گۇره،

۲۰ میلیون اینسان ایتیرن و ۲۰ میلیون علیلی اولان سووئت اؤلکه‌سینین اقتصادیاتینا یئنی جان وئرن شیمال نفتین دن واز کنچمک بؤیوک خطادیر. اونا گؤره، سووئت دۆلتی بئله بیر دورومدا آمریکا، اینگیلتره و آوروپانین قارشى سیندا دورماق گوجونده دئیلیدیر. بو اوزدن گونئی آذربایجانى اؤز حالینا بوراخماق و اونون یئرینه ایران‌دان شیمال نفتى نین امتیازینی آلماق سووئت اوچون بیر غلبه ایدی.

موسکوانین نفوذلو اورقانلارینین تأثیری سونوجوندا باکینین تبریزه گؤندره ییله جگی یاردیم‌لار گون به گون آزالیردی. ائله بونا گؤره ده م.ج. باغیروو موسکوادان ایستکلری ایله یاناشی آدف-دن ده دایاناقلی و کسکین اولماسینی ایستیردی. باغیرووا گؤره، آدف مختاریت و ایستیقلالیت آراسیندا قالمامالی، کسکین اولاراق دوغرو یول سئچمه‌لیدیر. اونا گؤره، تبریزین کسکین سیزلیگی باکینین دا ال-قولونو باغلا بیردی. اونون دوشونجه‌سینه گؤره آدف و آذربایجان میلی حکومتی اؤزونو دونیادان تجرید ائتمه‌مه‌لی دیر. آدف باشچیلارینین «بیز بیر طرفدن میلی دؤولت قوروروق، دیگر طرفدن ایسه مرکزی ایران دؤولتینه باغلی ییق!» کیمی ایفاده‌لرین هر گون تکرار اولماسی دوشمنلرده جسارت، دوستلاردا ایسه تردود یارادیردی. بو اوزدن م.ج. باغیروو وئردیگی نوتالارین نتیجه‌سی اولاراق آدف رهبرلیگینده ایکیلی موناسیبتین اولدوغو آیدینلاشیردی. پیشه

ورى، پادگان و ابراهيمى كيمى لىدئرلرلن اىستىقلاللا يۇنەلىك حركتلىرى جاويد و شېستىرى كيمى تھران يۇنلو يىتكىلى لىرىن مختارىتچى انگلىنە تاخلىردى. سونراكى اولايىلاردا، جاويد و شېستىرى كيمى سىياسى آلىش- وئرىشچى لىرىن رولونون اوزە چىخماسى بىر داھا بو گرچكى گۇستردى كى، بىر حركتى اىرە لىگە دوغرو آپارانلارلن مىللى اىدە آل و مىللىتچى لىك بوشلوغو اولان زامان اولارلن ھەر جور اويونا گلەمە سىنە شرايط يارادا بىلر. باغىروون گوننى آزربايجان مىللى حكومتىنە ياردىم گۇسترمە سىنىن ھانسى ئىتھە باغلانماسى دا ماراقلى نقتەلردن بىرىدیر. باغىروو س.س.ر. نىن ان نفوذلو سياستچىلرلن بىرى اىدى. بعضى ادعالارا گۇرە، اونون س.س.ر. ك.پ. اىچىندە ھەر آن بىر فراكسىا ياراتماق گوجو وار اىدى. اونون ان بۇيوك اوستونلويو اخلاقدا و مالىە اىشلىرىندە تمیز اولماسى اىدى.

۱۹۵۳-جى ایلدە اىستالىنلن اؤلوموندىن سونراكى سىياسى قارشى دورمالار زامانىدا اونو خالق دوشمنى آدلاندىرسالار دا حاقىندا اخلاقسىزلىق و روشوت دوسىاسى اورتايا قويا بىلمەدىلر. بو اوزدەن بىر چوخلارلن ترسىنە اونو اؤلوم جزاسىندان درحال سونرا قورشونا دوزمە يىب، آيلار سونرا باكى دا گىزلىجە اۆلدورولندىن سونرا، سىيىرە سورگون ائىلدىكى خبرى يايلىمىشىدىر. ۱۹۷۵-جى ایلدە ايسە، موسكوا قىزىللىرى اونون نورمال اؤلوموندىن يازاراق حكاىە سىنى سونلاندىرمىشلار.

باغیرووا گۆره، آدف-نین تهران رژییمی قارشى سیندا چوخ راحت تسلیم
 اولماسینی ان اؤنملی ندلریندن بیرى، مختاریتله ایستیقلالیتین آراسیندا
 ایراده سیز قالماسی ایدی. اونا گۆره، آدف دوغرو یول سئچمکدن قاجاراق،
 تهران توزاغینا دوشمه یولونا گئدیردی. باغیروو دوشونوردو کی، مسکوانین
 گونئی دن اوز چنومیه ایزلرینین گۆرونمه سیله آدف بیرر آن ایستیقلال
 بیلدیریشینی وئرمه لی، گونئین میلی داواسینی آمریکا، اینگیلتره و س.س.ر.
 باتاقلیقیندان اولوسلاراراسی آلانا داشیمالی ایدی. بئله اولان حالدا دونیا
 ساواشیندان سونرا اولوسلاراراسی آلاندا گونئی ساواشی جدی بیر میلی
 مجاديله میدانى کیمی دقت مرکزینده اولاجاقدیر. تهران فاشیزمی ایسه،
 گونئی الی یالین یاخالایا بیلیمیه جک ایدی. بو اوزدهن، باغیروو سون بیر
 حمله اولاراق، بیر باشا ایستالینه مراجعت ائده رک سووئت قوشونونون
 گونئی بؤلوملرینه سلاح-سورساتین آرتماسینی، مودرنلشمه سینی،
 ماللشمه سینی ایسته میشدیر. او، سون شانسینی الده ائتمک اوچون
 ایستالیندن ۹ مادهه لیک ایسته گینده گونئی-قوزئی دمیروولونون
 بیرلشمه سینی، گونئی دن ۸۰-۹۰ مین ایشچی نین باکی دا قبول اولونماسینی،
 آدف حکومتین مالیه سینه یاردیم ائتمک اوچون ۵-۴ میلیون روبلونون
 کرئدیت اولاراق وئریلمه سی و بو کیمی ایستکلرده بولونموشدور.
 سؤزسوز کی، دمیروولو پروژه سی دیشیندا باغیروو بو ایستکلری مسکوا

طرفیندن قبول اندیلمه میش، ترسینه باغیروون بوندان سونرا گونئی
اولا یلارینا قاریشماماسی امر اندیلمیشدیر.

مسکوا، باکی یا وئردیگی جاوابلا اؤز نیتینی آچیقلایب و ایلک یاشیل
ایشیغی تهرانا گؤسترمیشدیر. آرتیق مولوتوون سیاسی خریطه سی
مسکوانین غالب ایستراتگیاسینا چئوریلهرک، باکینین الی-قولو بوتونلو کله
باغلانمیشدیر.

تهراندا باش ناظر حکیمی نین یئرینه آتانان احمد قوام ایله س.س.ر.
موداکیره لری تهراندا باشلایاراق مسکوادا سوروردو. اؤنجه دن گیزلی
پلانلارما اوزوندن قوام ایستالین بیر سؤزونو ایکی ائتمه دن س.س.ر. آدینا
وئریله ن بوتون ایستکلرینی حیاتا کئچیرمه یه سؤز وئریر. قوام، حتی
س.س.ر. ایستکلرینین اؤته سینه چیخاراق، بوتونلو کله مسکوا یا باغلی اولان
ایران توده پارتیاسینی اؤزونون ناظرلر کابینه سینه اورتاق ائده رک اوزده م.
ر. شاهین دوشمنی ساییلان ۳ توده چینیی دؤولتینه آلمیشدیر. بئله لیکله،
مسکوانین ایکی باشلی سیاستی تهران طرفیله دورولماغا باشلامیشدیر. بئله
کی، مسکوا بیر طرفدن تهرانلا سیخ امکداشلیقلارلا مئیل گؤستریر، باشقا
یاندان ایسه آدف-نین تهرانلا تسلیم اولماسینی دئموکراتیا و سوسیالیزمین
یاشاماسی اوچون گر کلی حساب اندیردی.

مسکوادان باکی و تبریزه یاغان اومیدسزلیک سیقناللاری دورمادان
 آذربایجانلی تدیرگین، ایرانی ایسه اومودلاندیریردی. ایران توده پارتیاسی
 بیرباشا مسکواداکی نمایندهلرینین آراجیلیغی ایله میکویان، مولوتوو و
 ایستالین کیمی آنتی-تورک سووئت لیدرلرینه آدف ایله باغلی
 شیشیردیریلیمیش و گرچکلیکدن اوزاق راپورتلار اؤتوروردو. توده
 پارتیاسی نین حیله کار و آذربایجانا قارشی دوشمن چیلیک چابالاری
 دورمادان سوروردو. اوزده اؤزونو دوست گؤسترن، آرخادا ایسه
 جاسوسلوقلا اوغراشان ایکی اوزلو توده چیلرین ایشی آدف-یه قارشی
 مسکوانی دلدوروشا گتیریب، آذربایجانین چؤکوشونو تنزلهشدیرمک
 ایدی. توده پارتیاسی نین آدف دوشمن لیگی سادهجه موسکوادا دئیل، هم
 ده آدف-نین ایچینده کی جاسوسلارینین دوست اؤرتوگو آلتیندا
 اومیدسزلیک یاراتماق ایدی. بو جاسوسلارین چاباسیندا باکی نین
 بوتونلوکله تبریزدن اوزاقلاشماسی و مسکوانین وارساییم بوتون یاردیم
 یوللارینین قاپانماسی دایانمیشدیر.

آرتیق، آدف-ده اومیدسزلیک، خیال قیرقیلیغی، کسکین لیگه قارشی
 تسلیمچی لیک یارانماغا باشلامیشدی. تهرانین تبریزه سیاسی اوستونلوغو
 بوتونلشمیشدی. موسکوا، تهران، اینگیلتره، آمریکا و توده پارتیاسینین

اورتاق پروژسى اولوشموشدور. بئله يير دورومدا، باكينين تبريزه سوندوغو
اىستىقلايت بىلدىرىشى (خلقين طلبلىرى) آغير باسقى آلتىندا قالمىشىدىر.

تبريزه اولان باسقىلار يىن هر گون آرتماسى سىنير تانىمىردى. آمريكا،
اىنگىلىتره و روسىانين اؤز به اؤز اورتاق اويونو اولاراق، ايران دؤلتى
يىرلشمىش مىلتلر تشكىلاتىن تهلوكه سىزلىك شوراسىنا شىكايت ائدىر.
شىكايتده روسيا اوردوسونون درحال ايراندان چىخماسىنى طلب
ائىلمىشىدىر. روسيا، اىنگىلىتره و آمريكانين اورتاق پروژىه سى اولان تهران
شىكايتى اىلك توپلانتىدا قبول اولور. روس اوردو بؤلمه لرىن ايراندان
چىخما تارىخى هر اوچ اؤلكه طرفىندىن اونايلاير. آرتىق موسكوا قولايىجا
اوردوسونو گونى دن چىخارماق اوچون بهانه الدهه ائتمىشىدى.

روسلار يىن گونى دن تام سلاح-سورساتلى چكىلمه سىله آدف جبهه سىنده
آغير اومىدسىزلىك حاكم اولموشدو. آدف اىچىنده ايكى لى باخىش
شدتلى شكىلده بؤيوشدو. آذربايجان كوتله سى، هر گون تدىرگىن
اولدوغونو آدف يىتكى لىلرىنه گؤستىر، چاره يولو آختارىردى. آدف
باشچىلارى ايسه، اؤز اىچلرىنده دورمادان اومىدسىزلىگه قاپاناراق
تسلىمچىلىگه چكىلىردى.

بو آرادا، موسكوا و لوندون آراسيندا ايران نفتينه يهله نمه رقابتي قيزغين
 دانىشيقلارلا نندن اولموش دور. عرب اۆلكه لرئين اويئكتيو نفت ياتاقلارئين
 ايشله نمه سى اوچون چوخ بؤيوك ايتميازلا رالده ائتميش اينگيلتره
 روساين ايرانين شيمالينداكى پئترول ماجراسى ايله هوسله نمه سىنى چوخ
 ايستيردى. لوندون، نئجه باشلى سياستيله روسلارين قارا نوخود آختاريشينا
 دوشمه سىنه شرايط ياراتمىشدير. همين سياستين بير پارچاسى اولان احمد
 قوام اويونو دا اؤز آكتوالليغىنى ميللى مجلس سئچكيلرينه باغلا ياراق،
 سووئت اوردوسونون ايراندان چيخماسىنى تئز لشمه سىنى اؤن شرط اولاراق
 اورتايا قويوردو. ۱. قوام، ايران آناياساسىنى اؤنه چكهر ك، شيمال نفت
 ياتاقلارى اوزرينده اورتاق شيركتين يارانما شرطىنى ميللى مجلسين
 سئچكيلرينه باغلا ييردى. ميللى مجلسين ايسه يئتىدن آكتيو اولماسىنى
 شرطلرينى عموم ميللى سئچكيلرين كئچيريلمه سىنه، بونون ايسه روسيا
 اوردوسونون چكىلمه سىنه باغلا ييردى. ۱. قوام بو فيكىرلرينى داها چوخ
 تئهرانداكى سووئت، اينگيلتره و آمريكا سفيرليك لرئين اورتاق سياستيندن
 آليردى. او، اؤزل ليكله ايسته ديگى آندا سووئت سفيرى سادچيكوولا
 گؤروشور و موسكوانين گونئيه يؤنه ليك ايستراتئگياسىنى سونوجا
 گتيرمه سى يوللارنى آختار يردى.

۴ آپریل ۱۹۴۶ تارىخلى اوچ باشلىقلى «ايران-سووت» آنلاشماسىنى دا اوچ
بۇيوك دۇولتىن بير گه ايستراتىگياسىنين دىپلوماتىكك تابلوسو كىمى
گۇرمكك گر كىر. قوام-سادچىكوو آنلاشماسىندا كى باشلىقلارا بير گۇز
آنالىم:

۱- آنلاشما گونوندىن باشلانان ۶ هفته ايچىندە روسيا اوردوسو ايراندان
چىخمايدىر!

۲- ايرانلا روسيا آراسىندا (شىمال نفتى اوزرىندە) اورتاق نفت شىركتى
قورولاجاق. بو شىركتىن قازانچ پايى ۵۰/۵۰ اولاجاق!

۳- آذربايجان سۇرونو ايرانين ايچ مسئلهسى اولراق، ايران دۇولتيله
آذربايجان آراسىندا دوستجاسينا حل اولاجاق!

بو اوچ باشلىغا ۷ اجرا مادهسى ده آرتىرىلمىشىدىر كى، هر يئددىسىندە
آدف و گونئين نىجه تسليم اولما پلانلارى يئر آلىردى.

ايلك باخىشدا بئله گۇرونور كى، گويالوندون و تهران سياستچىلىرى
موسكو اوزرىندە ائتكىلى اولراق غلبه چالمىشىدىر. آنجاق، سياستين پرده
آرخاسىنى گۇرنلر بىلىردىلر كى، روسيانين آذربايجانقا قارشى سياستىنين
آلت ياپىسىندا س.س. ر. كومونىست پارتىياسىنين باش دىكتاتور ژوزف

ایستالین و خالق کومیسسارلاری سووئیتین صدری و خصوصیه
آنتی آذربایجان سیاستین و تورکلرین تانینمیش دوشمنی، سووئیتین دنیا
اوزره سیاستین باش معماری داشناکچی فاشیست اثرمنی - آناستاس
میکویان و یاجسلاو میخائلیچ مولوتوو کیمی لریدی.

کسینلیکله موسکوانین آنتی-تورک، آنتی-آذربایجان باخیشلاری تکجه
ایکینجی دنیا ساواشی زامانیندا دئیل، بوتون تاریخ بؤیو دانیلمز فاکت
کیمی اورتادادیر. روسلارین تورکستان و یا آوراسیادا گئیشلمه آماجی
قارشیسیندا دوغال اولاراق تورک وارلیغی دایانمیشدیر. ائله اونا گؤره ده،
روسلارین بؤیوک ایمپیریا ایستراتئگیاسینین ان آجی سونوجو دا تورکله
توخونموشدور. بو اوزدن تاریخ بؤیو ان آغیر ضربه لری تورکله ووران
روس سیاستین آدف و بوتؤو آذربایجانا قارشی کونسپسیاسینی دا همین
آچیدان گؤرمک گرکیر. آنجاق، آدف باشچیلارین بونو گؤرمه جسارتی
سووئیتیزم ایدئولوگیسی دوغوسوندا بوغولموشدو.

آدف باشچیلاری، بوتون بو اویونلارینی گؤره-گؤره یئنه موسکوا یا
اومودلو باخیردی. بو ایسه، باغیشلانماز بیر سوچ کیمی آذربایجان
تاریخینده دایما قالاقدیر.

نئجه دئیرلر «آیی نین مین بیر اویونو وار، بیر آرمودون باشیندا!»

آرتیق روس سیاستین آدف و گونئی-قوزئی آذربایجانا قارشى آچىق
تابلوسو اورتايا قويولموشدور. دونيا بير يانا، الى يالین آذربایجان تورک
میللتی بیر یانا قالمیشدی. بوتون بلالار دورمادان آزادلیق تشنه‌سی اولان
یوردوموزون اوزرینه یاغیردی. اورتادا آنجاق گله‌جه‌یه، گنجلریمیزه،
فدارکار میللتیمیزه وئرله‌جک میللی اینام، دایانیشما، دیریشمه اومودو
قالمیشدی!

آدف، بو چتین دورومدا ایکی یول آیریجیندان بیرینی سئچملى ایدی. یا
دیک دایاناراق میللتین تورک وارلیغی و گوجونه اینانملى، اؤلوم-دیریم
ساواشینا گیرمه‌لی، گله‌جک قوشاقلارا بیر تورکلوک ساواشى ارثی
بوراخمالي ایدی و یا وار اولان سیاسى اویونلارا اگیله‌رک اسارته بویون
اگمه‌لی ایدی! آدف باشچیلاری گؤزله‌نیله‌نى ائتدی! بارماق سایی قهرمان
شهید لیدئر دیشیندا بؤیوک کسیم قوزئی یولونو توتدو. اولان اولدو،
یوردوموز بیر داها ایشغال آلتینا دوشدو. ۳۰ مین الى یالین آذربایجان تورکو
دوشمن طرفیندن یاشامینی ایتیردی. مینلر تورک عائله‌سی ائویندن،
وطنیندن فارسىستان چؤللو یونه سورگون دوشدو. میللى ایدیا بوشلوغو
میللتیمیزین ۱۰ ایللرجه اینسانجیل و اؤزگورلوک آرزوسونا چؤکدو.

آذربایجان دئموکرات فیرقه سینین میلی ایدئیا بوشلوغوندا تاریخسل ندن لره

قیسا باخیش

تبریز-باکینین دوغمالیغینی پوزماق، میلی-اینسانی تورک گلشمه سینین قارشى سینی انگلله مک تاریخ بویوروس-فارس بیرلیگنین اورتاق چیخاری و سیاستی اولموشدور. آذربایجانین بیرلیک روحونون پوزولماسی ایله تهران-موسکوا آراسیندا یئنی گلشمله لرین سانجیسی بوتون آذربایجان تورک میللتینین باغیرینی دئشیردی.

آذربایجان ۴۶-۱۹۴۵-جی ایللرده بو فاجعه نی بیر داها یاشادی. موسکوا یا باغلی اولان باکی، اولایلارین ایچینده قالاراق س.س.ر.-نین آنتی آذربایجان سیاستینه باش ایمک زوروندا قالدی.

روسلارین زوربالیقلا رینا تسلیم اولان باکینین گوئی اولایلارینا بیگانه قالماسینین آجیسی باشقا بیر آنلام داشیردی. آذربایجان رهبرلیگنین بوتؤو آذربایجان لیدئرلیک ایدئاسی پوزولموش، یئیندن بیر میللتین بیرلشمه شانسی آرادان قالخیشدیر. بو ایسه، روس-فارس سیاستنده آذربایجان تورکلویونه قارشى وار اولان درین تاریخسل دوشمنلیگین بیر باشقا اؤرنکیدى.

يوز ايللردن برى آذربايجانا و تورك تورپاقلارينا گؤز دىكن روسيا ايمپىرياسينين زامان-زامان قافقازلارا يئتمه سى ايله ميللت-دؤولت گوجوموز اولدوقجا آزالميشدير. روسلارين سياستى ايله قوزئين ايداره سى خانلارا، پاشالارا، بئيلره بؤلونموش، آذربايجان توركلرينين بير-بيرينه دوشمن كسيلمه سينه ندن اولموشدور.

۱۹-جو يوزايلليگين باشلانماسى ايله روسلارين آچيق سياستى گونئى قافقاز، آذربايجان و توركيه اوزريندن تورپاق قازانماق اولموشدور. بونا گؤره، روس دؤولتچيليگينين بؤيومه سيله تورك دؤولتلىرى گوج ايتيره-ايتيره سونوندا تورپاقلاريني دا دوشمنه وئرميشدير. بونون ان بؤيوك ندى ايسه، تورك سولاله دؤولتلىرينين روسلار قدر اؤز ميللتيه داياناماسى اولموشدور. طايفاجيلىق، دين چيلىك، مذهب چيلىك، عشيرت چيلىك و بير چوخ ميللت آلتى و ميللت اوستو عاميللرين تورك دوشمنلىرى طرفيندن قوللانماسى دانيلماز اؤرنكلردير.

روسلار، بو آيريمچيلىق فاكترلاردان يارارلاناراق ان آغير فلاكتلىرى آذربايجانا ياشاديبيلار. روسيا-آذربايجان ساواشلاريندان اورتايا چيخان ۱۸۰۵ كوركچاي آتلاشماسى، ۱۸۱۳ گولوستان آتلاشماسى، ۱۸۲۸ توركمينچاي آتلاشماسى بوتونلوكله آذربايجانين يئنيلىگيسى ايله

سونو جلا نيميشدير. ماراقلی دير کي، روسلارين آذربايجانا يورومه سي، عثمانلی دؤولتینه ساواش آچماسی ايله عثین زامانا توش گلير. بو ايسه، راست گلّه بير اولاييدان داها چوخ تورکلر آراسيندا بيگانه ليکدن دوغان روس ساواش پلانی اولموشدور. روسلارين غلبه سي ايله سونو جلا نان ان سون روسيا-عثمانلی ساواشلارينين تاريخيله يوخاري داکی تاريخلری قارشيلاشدير ماقلا قونويا آيدينليق گتيرک:

۱۸۱۲-۱۸۰۶ اينجی ایللر آراسی ساواشلاريندا عثمانلی يئني لگيسي و بو کرئش (بوخارست) آنلاشماسی،

۱۸۲۹-۱۸۲۸ اينجی ایللر آراسی ساواشلاريندا عثمانلی يئني لگيسي و انديرنه آنلاشماسی.

گؤرونديو کیمی هر گاه تورکلر بير-بيرينه دوشه رک ضعيفلر کن روسلار در حال باسقين انديب تورپاقلاريمیزی غصب ائتمه يه چالیشيلار!

گؤرونديو کیمی ايکی قاجار و عثمانلی تورک دؤولتلرينين بير-بيريندن اوزاق قالماسی روسيا دؤولتینين يارارينا اولموشدور.

آذربايجان دئموکرات فيرقه سينين ميللی-معنوی چؤکوشونو ده بو قاپسامدا گؤرمک گر کير. آچيقجاسی، آدف چؤکوشو روسلاردا آليشقانليغا

گلمیش تورک دوشمنچیلیگین سادە بیر گۆزلە نئی سیدی. همین بو گیزلی دوشمن و متفیقلری ایله نؤوبتی اولراق آذربایجان تورک میلیتی نین نجیب آرزولاری قان دنیزینده بوغولدو. هیچ قوشقوسوز کی، فارس فاشیزمین آذربایجاندا قان سئلی یولا سالماسیدا، مسکوانی اینسانلیغین کعبه سی تانیتدیران روس سؤمورگه چی دؤولتین بؤیوک رولو اولموشدو.

آدف روسلارین نه قدر پیس نیتلی اولدوقلارینی هر کسدن داها درین ییلردی. روسا اینانماق اولماز سؤزو دفعه لرله آدف باشچیلاریندان ائشیدیلیدی. آنجاق، بیلە-بیلە کی روسدان خیر گلمز، ینە روس اومودونا قالیردیلا. ائله بونا گؤره ده، بیر میلیت باخا-باخا یاشام اومودونو ایتیرمیش اولدو. سون سلاحي اولان میلی کیملیگی - تورکلویو - دوشمنلرین ائلمیناسیا مرکز لرینده ان آغیر داربالارا اوغرارکن فارسلاشما و ایرانیشمه ده بیرمانیندا ازیمه یه محکوم اولدو. میلی شهید پروفسور م. ت. ذهتابی دئیشکن: « ۵۰ ایل بوشلوقدا قالان بیر میلیت، اؤز گورلوک گرچه گینی اونودار! »

كئچمىش گلە جە گىن گوزگوسودور!

كئچمىش گلە جە گىن گوزگوسودور منتىقنىڭ يولا چىخاراق، دومانلار چىرىندە آيدىنلاشمايان كئچمىشسىمىزىن آيدىنلاشماسىنا چالاشماق گر كىر. ائلە بونا گۆرە دە، تارىخىمىزىن ان درىن و قارائلىق دۇنگەلرىنن آيدىنلاشماسى گر كىر. محض بوندلە، ۴۶-۱۹۴۵-جى ايللردە باش وئرمىش اولايلارىن پرده آرخاسى آچىلمالى، گلە جە يە كۆرپو اولمالىدیر. بو آچىلىش ايندىكى آدف-ين ايكى قانادىنن عىنادىنا قارشى اولسا بئلە، گىجلىگىمىزىن بىلگى سىنە اؤتورولمەلى دیر. اؤزلرىنى آدف سىمپاتى تانىدان، آنجاق دامارلارىندا تودە پارتىياسى قانى ایلە ياشايانلارین حسابى بام-باشقادیر. بو كسىم اوچون سادە جە ايران، ايرانى لىك و ايرانلىشىدىرمە چاباسىندان باشقا بىر شئى يوخدور. آنجاق، آذربايجان تورك مىللىتىنن دردى بو يابانچى و ھلە دە اۆزگەلىك باتاقلىغىندا پالچىغا باتانلارلا توتوشان دئىل. اولو توركلو يوموزون اينسان توپلوسو ھالى ایلە ياشامى، گونئى آذربايجان تورك جومھورىتىنن دؤولت چاتى سىننن اولوشومو بوتۇلو ك يولونون ايلك قودسال اولكوسودور.

اينانيرام كى، بو گونوموزون آيىق-سايىق توركچو گنجى كئچمىشىن دوغرو تجربەلرىنە دايناراق مىللىتىمىزى گلە جە يە سفربر ائتمكەدە بۇيوك

اوغورلار قازاناجاقدیر. سۆز سوز کی، فارس شووینیزی آذربایجان تورک
میللی قارشی سیندا اولدوقجا ضعیف، قورخاق و یپراقدیر. بونون اوچون
آذربایجان تورکلویو اؤزونون میللی گوجونو توپارلامالیdır. آذربایجان
تورکلویو اؤزونو و دوشونجه لرینی اؤزگه لشمکدن خلاص ائتمه لی و
کامیل بیر میللت حالینا گلمکله قارشی سیندا دوران بوتون انگللیری
اوزاقلایدیرمالی دیر. باشقا سؤزله دئسک ییزیم قورتولوش یولوموز یالنیز
میللی ایدراکیمزدان میللتلشمه گیمزدن، بوتولشمه گیمزدن کنچیر. منه بئله
گلیر کی، یالنیز بو حالدا ۸۰ ایل بوندان اؤنجه روس رفلرینده گیزله نیلمیش
میللی آرزولاریمیز گرچکلشر. یالنیز روحدا، دوشونجه ده، میللی
ایدراکیمزدا، اؤزلویوموزده، تورکلویوموزده، آذربایجان یوردچولوغوموزا
باغلی اولدوغوموز زامان بیر دوشمن الیندن قورتولماق اوچون باشقا
دوشمنین توزاغینا دوشمه یه جه ییک .

آذربایجان دئموکرات فیرقه سینین ۱۶ یانوار ۱۹۴۶-جی ایل تاریخینده یایما
حاضر «آذربایجان خالقینین طلبری» و یا دوغرو آنلامی ایله دئسک «ایستقلال
بیلدیریشی» نین بوتون متنی:

«آذربایجان خالقینین طلبری»

خالقین قانونی طلبلرینه جاواب وئرمه یین مرکزی حکومت اساسی اولمایان
«آذربایجان ایرانین آیریلماز حیصه سیدیر» فیکرینی تکرارلاماقدادیر. بونولا
تهران حکومتی بیر داها تصدیق ائدیر کی، اونلار آذربایجان خالقینین چوخ
عصرلیک تاریخی ایله و میلی مؤجودلوغونو اینکار ائدیر. تئروور، یالان و
بهتان واسطه سی ایله اونو میلی ظلم آلتیندا ساخلاماغا بؤیوک میلی
دئموکراتیک حرکاتینی قارالاماغا چالیشیر. اونا گؤره ده، ییز میلی
آزادلیغیمیزی تتهران مورتجعلریندن قورتارماق ایشینده یالنیز اؤز
گوجوموزه آرخالنا بیلهریک، بونا یالنیز بوتون خالقیمیزین بیرلشمه سی،
دونیانین دئموکراتیک خالقلارینین یاردیمی ایله نایل اولا بیلهریک.
آذربایجان خالقی تهرانین هئچ بیر ایشتیراکی اولمادان اؤز میلی حکومتینی
یاراتماق مجبوریتینده دیر. ایندی آرتیق بیزیم میلی مستقیل لیگیمیز و میلی
حکومتیمیز شوبهه سیز کی، مؤجود اولان فاکتا چئوریلیمیشدیر. ایندی ییز
آذربایجانین هر گوشه سینده بؤیوک وارلیغین و کؤکلو دئیشیک لیک لرین

شاھیدی اولوروق. كۆهنه، چوروموش دؤولت آپاراتی داغیلیر. اؤز یئرینی
اۆلكه نین یئنی جاوان قوه لرینه وئریر. شوبهه سیز کی، بئله وضعیت داوام
اؤدرسه ایلک الوئریشلی ایمکان دوشن کیمی تهران ییزیم میللی مستقیل
لیگیمیزی قان دینیزی ایچینده بوغماغا چالیشاجاق. آذربایجاندا
دئموکراتیک حرکاتی لغو ائتمک اوچون هئچ بیر جینایتدن
چکیمه یه جک. اونا گؤره ده ییز عدالت و اینسانیتین طنطنه سی نامینه بئش
میلیون خلقین آزادلیغی و مستقیل لیگینی، اونون گلّه جک مؤوجودلوغو و
اینکیشافی نامینه آذربایجان میللی مختاریتیندن اونون تام و اصل مستقیل
لیگنین الدّه ائدیلمه سینه کئچمه لی ییک. بو او دئمکدیر کی، ییز ایراندا
تامامیله آیریلیب دئموکراتیک اساسدا اؤز مستقیل دؤولتیمیزی «آذربایجان
میللی دئموکراتیک رئسپوبلیکاسینی» یاراتمالی ییق.

مستقیل آذربایجان میللی دئموکراتیک رئسپوبلیکاسینین تمّل پرینسیپلری

۱- ییزیم اۆلكه میز آذربایجان میللی دئموکراتیک رئسپوبلیکاسی (قیساجا
آم در) آدلانديريلمالیدیر.

۲- بۇ ڭمهورىيەت سۇزۇن تام معناسىندا دئموكراتىكك اساسلاردا قورولمالىدىر. اونون دۇولت اورقانلارى يىر باشا برابر، گىزلى سس وئرمە ايله سئچىلمەلىدىر.

۳- رۇسپوبلىكانىن اساس قانونون ايشلەيىب تاماملاماق، اۇلكەنىن طالعنى معىنلشدىرمك مقصدى ايله ياخين گلەجكدە تام دئموكراتىكك اساسدا موسس لر مجلسى قورولمالىدىر.

۴- آذربايجانىن مىللى دئموكراتىكك رۇسپوبلىكاسى بوتون وطنداشلارى سۇز، مطبوعات، ويجدان و دىنى اعتقاد آزادلىق لارى تامين ائتمەلى. بوتون بونلارى اۇز آناياساسىندا عكس ائتمەلىدىر.

۵- دۇولت اورقانلارىنى گئنىش خالق كوتلەلرىنە ياخينلاشدىرماق عىنى زاماندا اصل مىللى حاكميت ياراتماق مقصدى ايله بۇلوكلردن، ماحاللاردان توتموش ويلايتلرە قدر بوتون آذربايجان اوزره انجمنلر يارادىلماسى يولوايله هر يئردە بوتون دۇولت مأمورلارىنىن فعاليتى اوزرىندە خالقين نظارتى تامين اولونمالىدىر.

۶- آذربايجان مىللى دئموكراتىكك رۇسپوبلىكاسى اۇلكەنىن بوتون ساحەلرىندە خصوصى مولكىت حقونون تانىماقلا اقتصادياتىن اينكىشافىنا و خالقين رىفاهىنا يۇنەلن بوتون تشبوسلرە قايقى ايله يانشمالىدىر.

۷- كندلېلرېن حیات شرایطینې یاخشیلاشدیرماق، اکینچی لیگی معاصر تکنیکی اساسلار اوزرینده کنچیرمک مقصدی ایله بوتون دؤولت تورپاقلاری (خالصه) و آذربایجانلار قاجمیش مولکدارلارین تورپاقلاری کندیلره وئریلمه لیدیر.

۸- اؤلکده گنجیش کاراکتر آلمیش ایشسیزلیگی لغو ائتمک و فلهه صنیفینین وضعیتینی یاخشیلاشدیرماق مقصدی ایله موجود صنایع موسسه لرینین ایشی جانلاندیرمالی، یننی فابریکلر، زاوودلار تیکیمه لیدیر.

۹- آم در. یاخین گله جکده اؤلکهنین یرالتی ثروتلریندن استیفاده ائتمک اوچون تدبیرلر گؤرمه لیدیر. هانسی کی، تهرانی هئچ نه قادیر اولمماسی اوجباتیندن ایندییه قدر ایستیفاده اولونما میش یرالتی قاینالار چیخاریلمالی دیر. بیزیم خالق بو مسئله یه بؤیوک اهمیت وئره رک اومید ائدیر کی، بو پروبلملرین حلّی اؤلکهنین اقتصادی وضعیتینی اهمیتی درجه ده یاخشیلاشدیراجاقدیر.

۱۰- اوزون عصرلر بویو آزرغین دیکتاتورلارین حؤکمرانلیغی اؤلکهنی دونیا سیویلیزاسیاسیندان اوزاق سالدیغینی نظره آلاراق آم در اؤلکده علمین، تکنیکانین، مدیتین اینکیشافینی اؤزونون بیرینجی وظیفه سی حساب ائدیر.

۱۱- يېز، تارىخى، جوغرافى، اتئوقرافىك معلوماتلارى اساس گۆتورهرك
ياراتىدىغىمىز آم در -ننن تركيبنه آشاغىداكى اساس شهرلى داخيل
اندىرىك:

تېرىز، اردىيل، اورمو، قوشاچاى، ماراغا، سالماس، خوى، مرنى،
انزلى، ماكى، هنرواباد، زنگان، قزوین، همىدان.

يېز رىسپوبلىكامىزىن سرحدلرىنى بو سنده علاوه اندىلن خرىطه اساسىندا
معىنلشدىرىرىك. بئله كى، خرىطه ده گۆستىرلن شهر و كندلرىن اهالى سىنىن
يوزده ۹۵-دن چوخونو حاضىر كى واخىدا آذربايجانلىلار تشكىل اندىر.

۱۲- تقدىم اندىلن خرىطه يه شىمالى كوردوستان اراضىلى ده داخيل
اندىلمه لىدىر. بو اراضىده سرحدلر شىمالى كوردوستانىن دؤولت قورولوشو
ايله باغلى مسئله حل اندىلدىكدن سونرا معىنلشدىرىله جكدىر.

(قانىاق: آذربايجان جومهورىتى، سياسى پارتىالار، اجتماعى حركتلىر
مركىزى، دؤولت آرخىوى، فونىد ۱، سياسى ۸۹، ايش ۱۱۳، ورق ۵۴-۴۵
۵۶-۵۸).

(بىانىه نىن ۱۲-جى ماده سىيله باغلى يازاردان آچىقلاما: سون زامانلاردا
كوردلرىن آذربايجان تورپاقلارىنا آخىنى اۆلكه مىز اوچون بۆيوك سورونا

چئوريلمه ده دير. بونا باخميا ياراق تاريخي فاكتلارا دا ياناراق، عصر لر بويو
آذربايجان دؤولتچيلىك باخيميندان اؤز سرحدلرینه ماليك اولموش و
اورادا آذربايجان توركلريندن باشقا، ديگر ائتنيك خالقلاريندا ياشاماسينا
ايمكان وئرميشدير. بو باخيمدان آذربايجانين اراضى بوتؤولويو هر هانسى
ايتنيك قورۇپ و عشيرت ايله دارتيشما اويئيكتى اولاما!

گؤرونديو كيمي بو سندن مئديا و دونيا ايجتيمائيتين بيلگي سينه
چاتديريلماسى آذربايجان دئموكراتيك دؤولتينين تام موستقىل دؤولت
اولاراق تانيلماسينا يول آچا بيلردى و يا ان آزيندان آذربايجان ميللى
حكومتينين وارليغي بير يئنيلميش ايستيقلالچى دؤولت كيمي دونيا اوزره
تانياردى.

آذربايجان ميللى حكومتين سون آيلارينداكى يۇن دئشمه سيله توركيه يه
اوز توتماسى قارداش دؤولتين آزا اولسا بئله، ديپلوماتيك دسته گيني قازانا
بيلردى. آنجاق، آدف بو يۇنده ده تردد ائدهرك، باخيمسيز ميللى حكومت
كيمي دئيل، ايران ايچينده موختار آذربايجان مجلسى آدى ايله آنكارايا
گؤندردىگى ائتكى سيز نماينده هئيتيله توركيه دؤولتينين مارقا دايره سيندن
اوزاق قالدى. حالبوكى، اگر همين مراجعت گوننى آذربايجانين موستقىل
جومهوريتى و فيرقه نين بير باشا رهبرليگى آدى ايله اولسايدى

اولوسلاراراسى قانۇنلار تايىچ توتولاراق بىر دۆولتىن ايچ قاوقاسى ايستانوسو
آلتىندا ازىليب داغىلماز، ان آزيندان دونيا ساواشىندان سونرا يارانان
موسستقىل دۆولتلىرىن سىراسىندا يىنى قورولموش ب.م.ت. توپلانتى اويىكتى
اولا بىلر، گوننى آذربايجان دۆولتچى ليگى اوچون يىنى اوفوقلر آچاردى.

سۆزسوز كى، بىللە اولان دورومدا آم در -نين موسكوا و تئهرانا قارشى
ديرنىش گوجو آرتاراق، باشى اوجا مغلوب بىر ايستىقلالچى حر كات كىمى
گلەجك نسيللر اوچون مىللى قورتولوش سىموولو اولاجاق ايدى. تورك
بۇيوكلرىنين دئيميله: «تورپاق، اگر اوغروندا اۇلن وارسا وىندىر!»

سۆزسوز كى، او زامانين آغير شرطلى آلتىندا گوننى آذربايجان مىللى
حكومتىن ياشاماسى مومكون دىلدى. اينگىلتىره، آمىريكا و روسيا
دۆولتلىرىنين اورتاق آماجى آذربايجان تورك مىللىتىنه قارشى سون
آشاماسىندا ايدى.

آز بىر زامان سورجىنده فىرقه آدى آلتىندا اورتايا چىخان (۱۲ ماده ليك ۱۲
شهر يور اوزرك «خود موختارى»، ۱۲ ماده ليك خالقين طلبلىرى
(اىستىقلال)، ۳۳ ماده ليك مىللى حكومتى بوراخما (ايران ايچىنده
والى ليك) بىلدىرىشلردن آسىلى اولمايلاق آذربايجان مىللى حكومتىن
يوخ اولما پروژهسى چىزىلمىش دىر. آرتىق، بونون قارشى سىنى آلاچاق،

میللتی میللی قورتولوش و ایستقلال ساواشینا حاضرلایاجاق مادی-معنوی گوج اورتادا یوخ ایدی. فیرقه‌نین اؤز اؤن گؤروشونه گؤره، «روس‌لارین آذربایجان‌دان چکیمه‌سیله فاشیست تئهران رژیمی آذربایجان‌دا قان سئلی یولا سالاجاقدیر.» دئمک، بئله دوغرو تثبیتده اولان فیرقه رهبرلیگینین اومودو هئچ زامان تورکلرین دوستو اولامایاجاق روس‌لار باغلانماسی ایلک باشدان خطالی یول ایدی. بو تثبیته گؤره، گؤزله‌نیلن بیر یتیلگی وار ایسه، اونون نئجه‌لیگی اؤنملی دیر. اونون گلجه‌جک قوشاقلارا وئره بیله‌جک نئت مئسازین نئجه اولماسی، نه آماجدا اولماسی اؤنملی دیر. تورکلر اوچون تاریخ آلانی هر زامان وارلیقلا اؤلوم آراسیندا ساواش میداننی اولموشدور. تورک تاریخ بویو ساواش آلانیندا یتنیدیگی کیمی یتیلمکدن ده قورخمامیشدیر. بیر تورک اوچون ان بؤیوک یتیلگی اولکو، آمال، آرزو و دوشونجه‌ده یتیلمکدیر.

تورکلر، ایستقلال ساواشیندا باش ایمه‌دن یتیله بیلر، آنجاق یتیلیدیگی حالدا گلجه‌جک قوشاقلاردا اؤز گورلوک و باغیمسیزلیق اومودونو دیری توتار. بیر آتالار دئییمینه گؤره، «دوشمن قارشیسیندا باش ایمه‌ییب، باشینی وئرن ایگیدله، دوشمنه باش اییب باشینی وئرن قورخاق آراسیندا جنت ایله جهنم قدر فرق وار!»

فیرقەمیزین فیزیکی چۆكوشوندن ۸۰ ایل كئچسە دە، اونون پسیكولوژیک و دوشونجە یئىلگىسىنین باسقىسى ھلە دە آذربايجان تورك مىللىتىنى بئىنىدن سىلنمەيىدیر.

بو باغلامدا، ایستىقلال سۆیلهمیندن قورخان گونئی آذربايجانین بعضی تشکیلات و پارتىلارینین دوشونجە یاپىسىندا فیرقەنین اويناق باخیش آچىسىنین ایزلری آپ-آچىق گۆرونور. بو قوروملار، ھمین قورخو ايجینده ایستىقلال سۆیلهمیندن قاچاراق، «اۆز گلە جە گىنى الدە ائتمک»، کیمی سیاسى آلیش-وئرىش اؤرتویو اولان چئشىدلی یاشماقلارلا آلولو ایستىقلالچی گنج قوشاغیمیز قارشىسىندا «اوج کار تچیلیق» اویونلاری ایلە اؤزلرینی گولونج دوروما سالیملار. بو قوروملار، ایستریبلە رکدن، ایسترسە ییلە یە رکدن ۸۰ ایللیک دوشونجە بولانیغین یاراتدیغی بوشلوقدان سو ایستیفاده ائدرک یئىلمیش بیر آجى تجروبنی بیر داھا مىللىتمیزه دادیزدیر ماغا چالیشیرلار.

شوبهه سیز کی، ایستىقلالچی فیرقەنین یئىلگىسى آذربايجان تورك مىللىتىنین گلە جک ایستىقلالچی دوشونجە سینی بیر معنالی اولاراق تامین ائدر، بلکه دە چوخ كئچمەدن توركچولوک كؤكلى اوزرىنده بیتن موسقیل آذربايجان دؤولتىنین گنج قوشاغی باشقا مىللتلرین دە مىللى

قورتولوش يولونون آچيلماسينا سبب اولاردى. بلكه ده بو گون قان ايچن موللا شعوبى-فارسچى رثريمين وارليغى بئله، اولمازدى. اونوتماق گركيركى، بو تاريخسل اكرلر گله جك اوچون آلينان درسلىدى.

تاريخدن هانسى درسلىرى چىخارماق گركير؟ ايلك درس بو اولماليدير كى، آذربايجانين دئموكراتيك فيرقه سىنين تاريخى آذربايجان تورك ميللتينه باغليدير. تورك اولوسونون تاريخى ائنيش-يوخوشلارلا دولودور. بؤيوك اولوسون بؤيوك تاريخى اولار. فيرقه تاريخى تورك دونياسينا اؤزل تاريخدير. بو تاريخدن اؤيره نمك گركيركى:

(آ) ميللى دوشونجه و اؤزلوگونه حاكم اولماق

اؤنجه ميللت و وطنميزله باغلى اولان اولايلارا بيلمسل جهت وئرمه لي، ميللى دوشونجه ميزى گوجلەنديرمه لي و اؤزوموزه حاكم اولمالي ييق. آتا-بابالارين يالنيشلارينى اؤرت-باسدير ائتمه مه ليك. تاريخى يالنيشليقلارى اؤرت-باسدير ائتمه مه لي، ميللى دوشمنلره محو ائتمه فورصتى وئرمه مه ليك. تاريخى ميللى ايده آل اولمادان قورتولوش داواسى اولماز. ميللى قورتولوش داواميزى هر جور دوشونجه دؤنوشومدن قورومالي ييق. توركون ان بؤيوك سلاحي تورك اولماقدير. تورك اولماق هر توركون

دوغال سوېئېكتيدير. ميللى قورتولوشونو و ايشغال آلتيندا اولان يوردونو
 اؤز گه لردن قورتارماق ايسته يه ن بير تورك اؤنجه اؤزلويونو، كيمليگيني
 تانيمايدير. وطنين قورتولوشو و ايرليهمه سي ميللى اولكو طلب ائدر. بير
 تورك اؤز قودسال يولوندا ن آزماسين دئيه، اولوسال اولكوسونه
 ساريلمالي دير. گونئي آذربايجانين اؤز گورلويو توركچولوك ايدئاسينا
 باغلي اولماقلا اولاسيدير. ايشغال اولموش يوردوموزون قورتولوش يولو
 اؤز دوغال ياشام فلسفه ميز اولان توركلويوموزه باغليدير. بو، هر توركون
 ياشاماسي اوچون گر كن ان گؤزل داددير.

(ب) اوزاق دوراجاقلاريميز

فارس چليقدان، ايران چليقدان، اومت چليكدن و ميللى -آزادليق
 حر كاتيميزي زامان -زامان قانيندا بوغان هر هانسي باشقا ياد گوروشلردن
 اوزاق دورمالي ييق. بو گون نه كومونيزمين، نه اومتچيلىگين نه ده هر
 تورلو ايمپرياليست مکتبلرين تورك توپلوملاري ايله دوستلوغو يوخدور.
 اونلارين آماجى يالنيز توركلره روحسل و فيزيكسل ضربه وورماقدير.

بير چوخ تورك اؤلكه سي كيمي آذربايجان دا تورك يوردودور. توران
 توركون يئر اوزونده كي ابدى يوردودور. توران قودسال وارليق دئيل،

بوتون وار اولان ائولر کیمی بؤیوک بیر ائودیر. بؤیوک آوروپانین بیر
 بؤلومو اولان آلمانیا، ساکیت اوکئانین (پاسیفیک) بیر حیصه‌سی اولان
 یاپونیا، لاتین آمئریکانین بیر اؤلکه‌سی اولان برازیلیا کیمی آذربایجان دا
 توران ائوینین بیر پارچاسیدیر.

تورکلوک دوغوشوندان بری شووینیزمه، ایرق چیلیگیه، فاشیزمه،
 سؤمورگه‌چیلیگه، اینسانی ازگین ائدن ایدئولوگیالارا قارشى دیر. بیر تورک
 اینسان وارلیغینی هر شئیدن اوستون توتار. اینسانلیق رنگدن، اؤزلوکدن،
 جینسدن، دیلدن، میللتدن، دیندن، مذهبدن، جغرافیادان و هر شئی دن
 اوستوندور. آذربایجان تورکو ده بوتون بشری توپلوملار کیمی اینسانی
 سعادتە چوخ احتیاجی وار.

(ج) "دیل وارلیغین ائوی دیر!"

آلمانلی فیلسوف مارتین هایدهئوگرین بو تانینمیش سؤزو «آذربایجان
 تورک میللتینین» فلسفی یوزومودور (تفسیریدیر). تورک دیلی، شوبه‌سیز
 کی، تورکلرین یئر اوزونده کی وارلیغینین آنلامیدیر. آذربایجان
 تورکلرینی ده ایچره‌ن، ۴۰۰-۳۰۰ میلیون اینسان ایچ دوغوسونو بو دیلده

دیشا وئریر. بودا اونو گؤسترمیش اولور کی، آذربایجان تورک میللتینین یاشام فلسفه سی دیلنه باغلی دیر.

۱۹۹۴-جو ایلده، پرنزیدنت ابولفضل ائلچى بئین دؤنه مینده یازیلان رئسپوبلیکا کونستیتوسی ده ییشدی. آذربایجان رئسپوبلیکاسینین رسمی تورک دىلى آذربایجان دیلینه چئوریلدی. بیر چوخ تورکولوق، دیلچی، تاریخچی، سوسیالوق، یازار و ضیالینین ایسته گنین ترسینه تورک سؤزو آنا یاسادان چیخاریلدی. بو یالنیش توتوما گؤره، آذربایجان تورکجه سی یئرینی آذربایجانجا آلدی. بوده ییشیمله میلی کؤکون اؤزولداشی اولان تورکلوک قاورامینا آغیر ضربه وورولموش اولدو. آذربایجان کیملیگی اؤز کؤکوندن باخیمسز گؤرونه رک تورک قاورامی قارشیسیندا قویولدو.

آذربایجان دؤولتیه میللتینی بیر توتان آنلامسز ایدئولوگیا، آذربایجانین سویکؤکونه، میلی کیملیگینه و تورکجه دیلینه ییگانه قالاراق زیان وئرمیش دورومدادیر. بو زیاندان بیر آن اوزاqlاشماق گرکیر.

دیل اؤزونون اولوسال وارلیق فلسفه سیله باغلی و جانلی دیر. دیل، اؤز کؤکوندن اوزاqlاشدیقجا دومینات دیللرین باسقیسی آلتیندا اؤز باغیمسزلیغینی الدن وئرمه یه محکومدور.

ييزى دريندن اوزه ن نندن ايسه آذربايجان توركجه سيني اؤزلويونندن اوزاق
توتولماسى دير. آذربايجان توركجه سيني كؤكو تورك فلسفه سى ايله تك
روح دور و بئله ده توتولمالى دير. دونيانين ان گوجلو ديئلريندن بيرى كيمى
تائينان، ديلچى ليك باخميندان دونيانين ان دوزه نلى و سؤز يارادان ديلى
اولان توركجه نين عربجه، فارسجا، روسجا ديئلرى آلتيندا ازيله رك،
تورك ميللتينين آسسيميله اولما يولونون آچيلماسى كيملرين ياراريندا
اولايلير؟ جاواب چوخ آچيقدى؛ آذربايجان تورك دؤولتى و ميللتينين
دوشمنلرينين چيركين آماجلارينين خيرينه!

آذربايجانين توركجه سى آذربايجان تورك ميللتينين اؤزه گى ايله
بيرلشمه لى، آذربايجان ريسپوبليكاسينين آناياساسيندا دؤولت روحونو ترننوم
ائتمه ليدير.

شوبهه سيز كى، آذربايجان جومهوريتى طرفيندن اورتايا قويولان بئله بير
تابلو، سياسى يۇندن ده تورك دؤولتلرى تشكيلاتنين گوجلو آكتيور
اولماسينا بؤيوك رول اوينا ياراق. عئين زاماندا آذربايجان ليدئرليگينده
ائتكين اولاجاقدير. آيريجا آذربايجان توركجه سى يوردون بوتؤولشمه سينده
ميللتلشمه روحو كيمى گوننى آذربايجانين دا ميللى قورتولوش يولوندا
بؤيوك رول اوينا ياجاقدير.

ت) قورتولوش اومودو و ميللى ايستىقلال

ايرانچيليغا و اونون اتتىك ايدئولوگياسى اولان فارسچيليغا اوفانماق،
آذربايجان تورك ميللىتى ايچىندە سىنسىزە بىسلە نى، گلە جە گىنى قارالدىن
ان بۇيوك اومىدسىزلىك سىندىر و مودور. اۆزگور، باخىمسىز و اۆزگەرلەر
باغلى اولمادان گلەجك گوننى آذربايجان دؤولت اومىدىنىن ان تمل
شرطى انئرزى تۆكەدن عامىللردن اوزاق قالماق دىر. **لىبئراالىزم،**
كومونىزم، دىنسل گۇرۇش، مذهب دايناغى، بۇلگەچىلىك،
عائلەچىلىك ميللى اومىدىن انئرزى سىنى تۆكەدن عامىللردن سادەجە بىر
ئىچە سىدىر.

"فئدرال ايران" خولياسى اىلە ياتىب-دوران آچىق-گىزلى سولچو
لىبرالىست آيدىنلار سىنسى اومىدسىزلىك ياراتماسى، گوننى
آذربايجانين اۆزونە اينامى و مستقىل گلەجگى اوغروندا سفيربرلىگىنە
قارشى ان تهلوكەلى ايچ سورونلاردان بىرى دىر. شوبهەسىز، هئچ بىر «فارس
يۇنلو ايران سىستىمىندە» گوننى آذربايجانين قورتولوشونا گۇرە ان اوفاق
اولوملو دوشونجە يوخدور. قىساسى، سادالانىش ايدئولوژى فاكئورلار
كۆكۈندە گوننى آذربايجانين اۆزگور گلەجگى اوچون درىن دوشمنلىك

ياتيدير! سۆز سوز كى، بو تهلو كهلى و دوشمن سئويندیرن انگللىرى آشماق
آذربايجان تورك ميللتچى گنجليگينين اوزه رينه دوشور.

ايران شووینیزمینی ساخلایان بوتون فیکری و عملی عامللردن قاچماق
گر کیر. همین عامللردن بیرى ده ایللر بویو میلی ایتقراسیا آدی آلتیندا
ایرانی لیک قاپسامیندا اؤزلرینی تورکچو آدلانیدیران ایران تورکلویو
اوتویاسیندا سفیل قالانلاردیر. اونلارا گؤره، گویا ایران تورکلریندیر.
بوندان سونرا دا تورکلرین ایرانی اولاجاقدیر. آذربايجان تورک ميللتينين
گله جگينين ان داياز خيالچيسى اولان بو کسيم بيلر-بيلمز اوميدسيز ليک
تؤره دن بير باشقا کسيمدير.

سون اولاراق آذربايجان تورک ميللتينه و اونون گله جک اؤز گورلويو
قارشيسيندا اوميدسيز ليک سيموولو اولان هر کس، هر کسيم و قوروم اؤز
ميللتينين دوستو دئيل، خصمى ساييلير. بو بئله بيلنمه ليدير!

سون

اعلامیه استقلال فرقه دموکرات آذربایجان برگرفته از آرشیو کاگ ب

(۱۶ ژانویه ۱۹۴۶)

ائلدار قاراداغلی

اعلامیہ استقلال فرقہ دموکرات آذربائیجان
برگرفته از آرشیو کاگ ب

(۱۶ ژانویه ۱۹۴۶)

اُلدار قارا داغلی

ویراستار و طراحی جلد:
ع.اورمان

شرکت نشر و پخش:
سون مدیا و سون پروداکشن

پیشگفتار

این واقعیت که مردم آذربایجان، یک ملت و یک اتنوسوسیال واحد هستند انکار ناپذیر است. و اینکه تورکهای آذربایجان در دو قرن اخیر مجبور به زندگی جدا از یکدیگر شده و منجر به پیدایش مفاهیم جدیدی مثل آذربایجان شمالی، آذربایجان جنوبی، و غیره و دیدگاه های ناخوشایند سیاسی- فرهنگی متفاوتی شده اند نیز واقعیت دیگری است. بطوری که امروز به اجبار واقعیت آذربایجان شمالی و آذربایجان جنوبی موجود می باشد. به دیگر سخن، آذربایجان واحد و کاملی وجود ندارد. به این معنا، فعلاً مجبوریم درباره دو آذربایجانی که در سطح سیاسی و حقوقی (یکی به عنوان کشور مستقل و دیگری بخشی از کشوری که در حال حاضر ایران نامیده می شود) صحبت کنیم و بنویسیم.

تورک های آذربایجان شمالی با تأسیس جمهوری آذربایجان در ۲۸ مه ۱۹۱۸ استقلال خود را دوباره برقرار کردند. درست است که در ۲۷ آوریل ۱۹۲۰، در نتیجه اشغال ارتش یازدهم روسیه شوروی، استقلال آذربایجان شمالی برای تقریباً ۷۰-۷۱ سال لغو شد. با این حال، در ۱۸ اکتبر ۱۹۹۱، استقلال کشور ما بر اساس اعلامیه استقلال ملی ۲۸ مه احیا شد.

پس از سرنگونی دولت تورک قاجار در سال ۱۹۲۵، سلطنت پان ایرانیست و فارسیزیم پهلوی به طور غیرقانونی به جای آن ظهور کرد، تورکان آذربایجان جنوبی در ۱۲ دسامبر ۱۹۴۵ (۲۱ آذر ۱۳۲۴) حکومت ملی آذربایجان را اعلام کردند. کمی بعد از اعلام حکومت ملی، اعلامیه ملی استقلال تورک های آذربایجان جنوبی توسط فرقه دمکرات آذربایجان آماده شد. این اعلامیه در ۱۲ ماده بنام «خواسته های مردم آذربایجان» و در واقع در راستاره «اعلامیه استقلال» فرقه دمکرات آذربایجان بمورخه ی ۱۶ ژانویه ۱۹۴۶ به وضوح استقلال ملی آذربایجان جنوبی را پیش کشید. وجود آن «اعلامیه استقلال» برای اعاده استقلال ملی تورکان آذربایجان جنوبی در راستاره شناخت ملتمان برای آینده خود کافی است.

متأسفانه تا مدت ها مردم آذربایجان عمدتاً به واسطه تهدیدهای شوروی سابق از وجود «اعلامیه استقلال» بی اطلاع ماندند. بنابراین، ما این اثر کوچک اما بسیار پر معنا را که توسط روشنفکر ملی آذربایجان، ائلدار قاراداغلی، رئیس حزب آزادیبخش آذربایجان جنوبی «قورتولوش» نوشته شده است را تحسین می کنیم. زیرا این قرن مربوط به استقلال ملی دولت

تورکهای آذربایجان جنوبی است که آخرین بار در سالهای ۱۹۴۵-۱۹۴۶ تشکیل شده بود. همانطور که در "اعلامیه استقلال" آمده است، جمهوری دموکراتیک ملی آذربایجان با اعلام موجودیت ملی خود به جهانیان بر جدایی کامل خود از کشوری به نام ایران اصرار داشت. آقای ائلدار قاراداغلی «اعلامیه استقلال» ۱۲ ماده ای فرقه دمکرات آذربایجان مورخ ۱۶ ژانویه ۱۹۴۶ را بر اساس اصول صدق، عینیت و ملیت به طور جامع تحلیل کرده است.

ما همچنین بر این باوریم که در کشوری که اکنون جمهوری اسلامی ایران نامیده می‌شود، مردم آذربایجان جنوبی نه تنها در جایگاه واقعی خود نیستند، بلکه در معرض بزرگ‌ترین بی‌عدالتی‌ها نیز قرار گرفته‌اند. البته این نمی‌تواند برای همیشه به همین منوال ادامه یابد. به این معنا، راه حل این مشکل نه در خودمختاری فرهنگی ملی نهفته است و نه در خودمختاری ملی-محلی.

به نظر ما تورک‌های آذربایجان جنوبی اکنون چاره‌ای جز ایجاد دولت جدید تورک با مرکزیت تبریز ندارند. زیرا رژیم اسلامی ایران که در ۴۵ سال گذشته تحت نام اسلام دست از پوشش آریایی و خصومت تورکی بر نداشته است. این بدان معناست که حکومت اسلامی ایران نیز مانند رژیم ۵۴ سال حکومت پان فارسیم پهلوی، هیچ قصدی برای ارایه حقوق تورک‌ها ندارد و همچنان آشکارا سیاست تورک‌ستیزی را دنبال می‌کند.

تورک‌هایی که تا سال ۱۹۲۵ ملت دومینات و انسانیت پرست در این منطقه بودند، امروز به هیچوجه اجازه ندارند نه خودمختاری ملی-فرهنگی و نه خودمختاری ملی-محلی داشته باشند، پس برای تورکان آذربایجان تنها یک راه مانده است و بس، ایجاد یک دولت ملی و شروع از صفر.

به طور خلاصه، تنها راه‌هایی یک ملت شریف و سرافراز که تقریباً یک قرن است در کشوری که زمانی خود ایجاد کرده است و امروز از همه حقوق و آزادی‌ها محروم است، پایه گذاری یک دولت جدید تورک است، همانطور که بارها تاریخ دولتمداری این ملت را اثبات کرده است. ضمناً این امر خیلی حیاتی و مدرن نباید نادیده گرفته شود که، دولت جدید تورک آذربایجانی باید در نتیجه اراده جمعی ملت تورک پدید آید، نه مثل گذشته بواسطه سلاله‌ها و خاندانهای بزرگ تورک!

مرزها، جغرافیا، پرچم و حکمرانی یک دولت جدید تورک در آذربایجان جنوبی بر

اساس جهان بینی هزاران ساله تورکی تعیین خواهد شد. ما تورک ها همیشه با آگاهی به واقعیت فلسفه و جهان بینی تورک دولت خود را ایجاد کرده، گسترش داده و تعالی بخشیده ایم. اکنون، مردم تورک همین مسیر را طی خواهند کرد و یک دولت تورک جدید ایجاد خواهند کرد و درهای خود را به روی دوستان و خواهان همزیستی برابر باز نگه خواهد داشت. و البته با دشمنان مقابله به مثل خواهند کرد.

بنابراین، به نظر ما، هنگامی که از ملت شدن، دولت شدن و یکسان شدن در مسیر ساختن کشور واحد آذربایجانی-تورکی صحبت می کنیم، باید به موارد زیر توجه کرد:

وقتی می گوییم ملت شدن، نباید ایجاد یک ملت جدید را درک کنیم، بلکه هستی ملت بزرگ تورک آذربایجان را که تا دیروز در همه زمینه ها (زبان، تاریخ، فرهنگ و...) بطور یکسان وجود داشت، درک کنیم.

وقتی می گوییم دولت شدن، منظورمان این نیست که برای اولین بار در جهان یک دولت داشته باشیم، بلکه منظورمان ایجاد دولت مدرن بر اساس داشته های تاریخی خودمان (آراتا، کوتی، سوبار، توروککی، مانئا، میدیا، اوغوز، خزران، هونها، سلجوقیان، بهارلو ها، بایندورها، قزلباش ها، افشارها، قاجارها و ...) است. باید بفهمیم که چگونه جرقه های درون خاکستر را روشن کنیم و دولت بعدی تورک آذربایجان را ایجاد کنیم.

وقتی می گوییم آذربایجان واحد، باید درک کنیم که در راه آزادسازی فهم تورک بودن خود، همه ایده های وارداتی و بیگانه را از ذهنمان دور کنیم، زندگی تکه پاره شده خود در داخل دولت های غاصب خارجی را کنار بگذاریم، و در راه یکی شدن (هم از منظر خود آگاهی و هم به لحاظ فیزیکی) توانمند شویم.

منظور ما این است که چاره ای جز ایجاد دولت جدید تورک با نگاه کردن به مفاهیم ملت شدن، دولت شدن و واحد شدن در جنوب و طنمان نداریم. تنها با این هدف است که می توان به شیوه ای متقابل و با در نظر گرفتن ارتباط دائمی بین دو دولت مستقل آذربایجان آرزوی یکی شدن دوباره ملت واحد را بر آورده کرد. ما دیگر نمی توانیم صفویان، افشارها یا قاجارها را بازسازی کنیم، زیرا بین ماهیت اولیه و جوهر نهایی آن دولت ها تفاوت های چشمگیری وجود دارد. البته کسانی که بین دولت ها و ملت تورک تخم اختلاف کاشتند دشمنان تورک و آذربایجان بودند و هستند. هم آنها بودند که دولت های تورک را از ملت تورک گرفتند. دولت تورک قاجار آخرین سلسله این غصب ضد بشری بود.

ما تورک‌ها هر چقدر هم بگوئیم که پهلوی‌های پان ایرانیست و رژیم اسلامی ایران بر پایه دولت تورکان ساخته شده‌اند، واقعیت‌مان تغییر نخواهد کرد. باید بپذیریم که، دولت ملی ما دیگر در دست ما نیست. با آه و ناله دولتمان را به ما پس نخواهند داد. بنابراین، لازم است که پایه یک دولت جدید تورک مبتنی بر سه گانه ملت شوندگی، دولت شوندگی و یکپارچه شوندگی را سرلوحه مبارزه‌ی بی امان آزادیبخش ملی خود قرار دهیم. بدون شک وجود جمهوری آذربایجان در بخش کوچکی از آذربایجان بزرگ هسته مهم دولت بزرگ تورک را در آتیه نه چندان دور تشکیل خواهد داد. این یک واقعیت طبیعی است که حتی اگر همه دولتهای مخالفت تورکان جهان دور هم جمع شوند، نخواهند توانست مانع پیدایش دولت بزرگ تورک با مرکزیت آذربایجان شوند. در این راه، بدون شک ابتدا جمهوری دموکراتیک ملی آذربایجان جنوبی ایجاد خواهد شد و سپس روند اتحاد دو کشور مستقل آذربایجان (جمهوری آذربایجان و جمهوری دموکراتیک ملی آذربایجان جنوبی) آغاز خواهد شد.

زنده باد ملت متحد آذربایجان!

زنده باد آذربایجان یکپارچه!

فائق غضنفر اوغلو الاکبرلی

دکترای فلسفه، دانشیار،

"تاریخ و اندیشه فلسفی نوین ملل تورک"

رئیس گروه فلسفه 'آکادمی ملی آذربایجان'

معاون صدر در روابط جهان تورک 'کانون آذربایجان واحد'

اعلامیه استقلال فرقه دموکرات آذربایجان بر گرفته از آرشیو کاگ ب

در ادوار تاریخی حوادثی است که در سرنوشت ملل نقش بسزایی بازی میکنند. این نوع حوادث به دلیل تأثیری که دارند یا می توانند داشته باشند با سایر رویدادها متفاوت هستند.

هیچ رویدادی در جهان از تأثیرات بیرونی مستثنی نیست. به همین دلیل، هیچ رویداد تاریخی به تنهایی و به طور انتزاعی نمی تواند به نتیجه برسد.

بدون شک رخداد های قرن بیستم آذربایجان یکطرفه و مغرضانه تاریخ نگاری شده است. وقایع ملی-سیاسی آذربایجان جنوبی از جمله حکومت ملی آذربایجان (۲۵-۱۳۲۴) نیز به هیچ عنوان از رویکرد خصمانه دور نمانده است. سانسور و از بین بردن اطلاعات واقعی بسیاری درباره این حادثه تاریخی چه توسط دوستان و چه از سوی دشمنان، تأثیر عمده‌ای در افکار پراکنده نسل امروزی داشته است. در این راستا نباید از رفتار فریبده دشمنان در لباس دوستان آذربایجان مانند حزب توده غافل ماند. با توجه به جمع این عناوین میتوان به بازیهای فریبده ی دشمنان فرقه دموکرات آذربایجان بدیشان نظر افکند:

الف) واکنش به تهران بعنوان یک حکومت استبدادی سیاسی دشمن مشترک ملت واحد ایران (فارس)؟ و شناساندن جعلی آ د ف در چارچوب تفکر ایرانیگری و مباریزه با رژیم مرکزی تهران بخاطر آزادی ملت واحد ایران (۴) و وارونه نشان دادن آرمان های مستقل آ د ف به عنوان تشکیلات مستقل ملت تورک آذربایجان.

ب) نفوذ در بدنه رهبری آ د ف و تلاش در جهت به انحراف کشیدن مقصدهای ملی آن.

ج) گزارش لحظه به لحظه امور داخلی آ د ف به مسکو بنا بدستور سفارت شوروی در تهران.

د) تبدیل روابط برادرانه آذربایجان شوروی و رهبران آ د ف به درجه دشمنی و ایجاد عدم اعتماد مابین دو میر جعفر آذربایجان.

ت) بازاریابی (معامله) سیاسی از طریق آ د ف و تلاش برای بدست آوردن سهم از حکومت احمد قوام.

به طوری که در همین راستا بدنبال عدم تایید و کالت پیشه وری و ردّ توسط وکلای حزب توده در مجلس سه نفر از این حزب در کابینه احمد قوام به مقام وزارت رسیدند.

بدنبال شکست حکومت ملی آذربایجان و قتل عام مردم بی گناه آزادی طلب آذربایجان به دست قاتلان در این مرز بوم، تمام تلاشهای به اصطلاح دموکراتیک چپ و راست

ایران محور زیر سایه دروغهای شاخدار پنهان نگه داشته شد. بدیهی است که هدف این همه نوشتار خرابکاریهای سیستماتیک و یکپارچه عوامل فارس‌گرای ایران‌م‌ک‌ز بر علیه ملت تورک آذربایجان و تخریب در جهت روند استقلال کامل آن بوده وهست.

پس از فروپاشی نظام شوروی و باز شدن مراکز آرشیوهای مخفی جمهوری آذربایجان و روسیه سندهای بسیاری به بیرون درز کرد. از جمله این سندها، مربوط به فرقه دمکرات آذربایجان است.

انتشار اسناد بسیار مهم در راستای انتخاب استقلال طلبانه مردم تورک آذربایجان جنوبی برای آینده خود پس از مدت ها تاخیر بسیاری از سایه روشنهای فرقه دمکرات آذربایجان را نمایان ساخت. نویسنده و تاریخ نگار شناخته شده آذربایجان دکتر پروفیسور جمیل حسنی با جمع آوری و انتشار این اسناد بزرگترین خدمت را در حق آینده حرکت ملی آذربایجان جنوبی کرده است. فاش شدن اسناد محرمانه توسط استاد تاریخ آذربایجان شمالی پروفیسور جمیل حسنی برای جوانان آذربایجان جنوبی فوق العاده حایز اهمیت است و قطعاً تاثیر عمیق راهبردی سیاسی خواهد داشت. بطور یقین، با گذشت زمان، بسیاری از حقایق پنهان شده توسط حزب توده و ایادی این شبکه روسی آشکار خواهد شد. در مستند تاریخی دو جلدی پروفیسور حسنی « آذربایجان جنوبی در کشاکش، تهران- باکو- مسکو (۱۹۴۵-۱۹۳۹) » و « آذربایجان جنوبی، مکان شروع جنگ سرد » (۱۹۵۶-۱۹۴۵) روابط بسیار محرمانه‌ای که مسیر تاریخ را به

طور یقین می توانست عوض کند بدست آمده است. این اسناد، فرصتی برای گشودن افق های جدیدی در مورد سرنوشت کشورمان آذربایجان جنوبی بدست می دهد.

به وقتش شهید ملی آذربایجان جنوبی جعفر پیشه وری گفته بود: «**ما باید با قوت ملتمان حق خود را بگیریم... ما اشتباهه شیخ محمد خیابانی را تکرار نمی کنیم. ما برای خائنان جوانی جز مرگ نداریم. مردم از فداکاری برای احقاق حقوق خود ترسی ندارند. ملتی که آماده فداکاری نیست، حق ندارد آزادانه زندگی کند.**»

همانطور که مشاهده می شود، سید جعفر پیشه وری دنبال راهی برای نجات دوباره ملت از فاجعه وابستگی بود. با این حال، روند معکوس حوادث سیاسی خود پیشه وری را نیز در برابر قضاوت تاریخ قرار داد.

در کتاب «آذربایجان جنوبی در کشاکش، تهران- باکو- مسکو (۱۹۴۵-۱۹۳۹)» چنین آمده است: افتتاحیه اولین جلسه مجلس ملی آذربایجان در ۱۲ دسامبر (۲۱ آذر) در پیشنهاداتی که در نتیجه گفتگو با مقامات آذربایجان شوروی تهیه شد، قرار بود کابینه دولت خودمختار آذربایجان سازماندهی شود. در فاصله ۱۵ تا ۲۰ دسامبر / ۲۴ تا ۲۹ آذرماه / مقامات مرتجع حکومت تهران در آذربایجان باید تسلیم حکومت تازه تأسیس آذربایجان می شدند و بدین وسیله مرحله اول نهضت آزادی ملی در آذربایجان پایان می یافت. در این کتاب همچنین آمده است: جنبش خودمختاری ملی در آذربایجان بایستی با رهبری کمیته مرکزی شکل می گرفت.

کمیته مرکزی باید توسعه می یافت. بر اساس تحلیل مرحله اول نهضت آزادی ملی باید در نظر می گرفت که حتی اگر شاه و دولت ایران به طور رسمی خودمختاری آذربایجان را به رسمیت بشناسند، ممکن است پس از خروج ارتش شوروی از مرزهای شمالی ایران و روی کار آمدن هر نوع حکومتی در تهران وضعیت خودمختاری آذربایجان و فرقه دمکرات به شدت تغییر کرده و حکومت ملی آذربایجان با زور اسلحه لغو شود.

برگرفته از کتاب «آذربایجان جنوبی در کشاکش، تهران-باکو-مسکو (۱۹۴۵-۱۹۳۹)»
آرشیو: "جمهوری آذربایجان، آرشیو دولتی، مرکز احزاب سیاسی و جنبش های اجتماعی،
صندوق ۱، فهرست ۸۹، پرونده ۹۷، برگ ۷۷-۷۶"

به گفته نظریه پردازان و رهبران حزب کمونیست آذربایجان شوروی، بی قراری رهبری فرقه دموکرات آذربایجان از روند پیشرفت دموکراسی کاملاً درست بود به گفته آنان، به رسمیت نشناختن حقوق ملی آذربایجان جنوبی را باید در این دانست که دولت ایران و سیاستمداران آن تا حد افراط تحت تأثیر شوونیسم فارس هستند. در گزارش های جنوب آذربایجان که به جعفر باقروف داده شده است آمده است: «طبق اعتقاد عمیق آنان، تنها ضمانت حفظ حقوق ملی آذربایجانی های مقیم آذربایجان جنوبی، ایجاد یک دولت دموکراتیک خلق مستقل به مانند جمهوری خلق مغولستان است. از این رو، توسعه حوادث و موضع صریح و تغییر ناپذیر حکومت مرتجع تهران در قبال مطالبات مردم آذربایجان، ایجاد حکومت دموکراتیک خلق مستقل آذربایجان

را امری اجتناب ناپذیر میکند. به منظور لغوی عدالتی تاریخی و برآوردن خواسته های مردم آذربایجان در طول یک قرن، ما ایجاد دولتی مانند جمهوری خلق منولستان را وظیفه اصلی کمیته مرکزی فرقه دموکرات آذربایجان ارزیابی میکنیم. منبع: برگرفته از کتاب «آذربایجان جنوبی، مکان شروع جنگ سرد» (۱۹۴۵-۱۹۵۶)

استناد: "جمهوری آذربایجان، آرشیو دولتی، مرکز احزاب سیاسی و جنبش های اجتماعی، صندوق ۱، فهرست ۸۹، پرونده ۹۷، برگ ۷۸ آرشیو دولتی مرکزی"

بر اساس اسناد انکار ناپذیر تاریخی که در پی خواهد آمد، یک ماه بعد بیانیه ای با مضمون ملی-سیاسی به نام مطالبات مردم آذربایجان با امضای پیشه وری و ۴ تن دیگر از رهبران تدارک دیده شد. کلمه استقلال به وضوح در این پلتفرم آورده شد. به همین دلیل نام این بیانیه به درستی بعنوان اعلامیه استقلال فرقه دموکرات آذربایجان تلقی میشود.

این اطلاعیه با شفافیت تمام معنای استقلال آغاز می شود و بدون کوچکترین وقفه ای با آن مضمون تا پایان ادامه می یابد. اعلامیه به عنوان یک مانیفست استقلال ۱۲ ماده ای نوشته شده است.

در مقدمه این اطلاعیه آمده است: «ما باید به طور کامل از ایران جدا شویم و کشور مستقل خود را بر مبنای دموکراتیک ایجاد کنیم. نام کشور ما "جمهوری دموکراتیک ملی آذربایجان" خواهد بود...

برگرفته از کتاب: «آذربایجان جنوبی، مکان شروع جنگ سرد» (۱۹۴۵-۱۹۵۶)

منبع: "جمهوری آذربایجان، آرشیو دولتی، مرکز احزاب سیاسی و جنبش های

اجتماعی، صندوق ۱، فهرست ۸۹، پرونده ۱۱۸، برگ ۵۴،۵۵"

فرقه دمکرات آذربایجان معتقد به لزوم یک دوره آمادگی بود. زیرا تبدیل شعار خودمختاری ۱۲ شهریور به یکباره به استقلال آمادگی فکری و تشکیلاتی طلب می کرد. اما برای انجام این آمادگی، نمایش آن در جامعه بسیار ضروری بود. افراد متمایل به تهران در ارکان رهبری حزب دمکرات آذربایجان تحت تأثیر کادرهای با نفوذ حزب توده، این حرکت را کند می کردند. با افزایش بدون وقفه تخریبات پسیکولوژیک عوامل حزب به اصطلاح رفیق توده، ایجاد فضای ترس از تهران و زمینه سازی عدم حضور فکری و برادری مابین تبریز و باکو توسط همین طیف رهبری فرقه را در دو راهی سختی گرفتار کرده بود. به همین دلیل رئیس دولت آذربایجان شوروی "میر جعفر باقروف" مجبور به بیان حرف آخر می شد.

در اینجا یک سوال اساسی پیش می آید. بدین صورت که از تاریخ ۲۱ آذرماه ۱۳۲۴ (۱۹۴۵/۱۲/۱۲) تا ۱۹۴۶/۰۱/۱۶ چه نوع پیشرفتی در این مدت کوتاه- یکماهه - ممکن است رخ داده شود؟ به عبارت دیگر چه تغییراتی بین مرحله اول و دوم دولت ملی رخ داده بود؟ چرا رهبری فرقه در مدت کمتر از یکماه تصمیم به جایگزینی شعار استقلال به جای خود مختاری گرفته بود؟ به تمام چراهای آن روز و روزهای بعد از آن میتوان با استناد به سطور بالا جواب داد: **"به گفته نظریه پردازان و رهبران حزب کمونیست آذربایجان**

شوروی، بی‌قراری رهبری فرقه دموکرات آذربایجان از روند پیشرفت دموکراسی کاملاً درست بود به گفته آنان، به رسمیت نشناختن حقوق ملی آذربایجان جنوبی را باید در این دانست که دولت ایران و سیاستمداران آن تا حد افراط تحت تأثیر شوونیسم فارس هستند. در گزارش های جنوب آذربایجان که به جعفر باقروف داده شده است آمده است: «طبق اعتقاد عمیق آنان، تنها ضمانت حفظ حقوق ملی آذربایجانی های مقیم آذربایجان جنوبی، ایجاد یک دولت دموکراتیک خلق مستقل به مانند جمهوری خلق مغولستان است. از این رو، توسعه حوادث و موضع صریح و تغییر ناپذیر حکومت مرتجع تهران در قبال مطالبات مردم آذربایجان، ایجاد حکومت دموکراتیک خلق مستقل آذربایجان را امری اجتناب ناپذیر میکند».

درست چهار ماه نیم بعد از بیانیه ۳/ سپتامبر / ۱۹۴۵ در تاریخ ۱۶/ ژانویه / ۱۹۴۶ اطلاعیه ۱۲ ماده ای فرقه دموکرات آذربایجان با مضمون استقلال کامل آماده پخش شد. طبق این بیانیه آذربایجان به طور کامل از ایران جدا شده، کشور مستقل خود را بر مبنای دموکراتیک تأسیس کرده و جمهوری دموکراتیک ملی آذربایجان نامیده خواهد شد. این اطلاعیه را نخست وزیر س. ج. پیشه‌وری، وزیر آموزش و پرورش م. بیریا، وزیر کشور س. جاوید، نایب رئیس نخست وزیری س. پادگان و رئیس مجلس ملی ع. شبستری امضا کرده بودند.

در همین راستا بحث بر سر مذاکره این سند حیاتی در داخل کمیته مرکزی فرقه دموکرات آذربایجان قبل از پخش عمومی به میان آمده بود. این اطلاعیه به جز ارگان‌ها و افراد

نزدیک به رهبران باید بر مبنای حقوقی (قانون اساسی) در بین حوقدانان نیز مورد بررسی و مذاکره قرار می گرفت.

در کتاب «گذشته چراغ راه آینده است» که توسط نویسندگان تبریزی مستقل چاپگر (غلامعلی دهقان، محمد علی فرزانه، محمد حسین مبین) و با نام مستعار جامی نوشته و توسط نشریات ققنوس جمع آوری و پخش شده، اقدامات پاراسیاسی که توسط خود فرقه دموکرات چه در روزنامه رسمی آذربایجان و چه روزنامه های مرکزی تهران و مصاحبه های خود رهبران فرقه نشاندهنده استقلالخواهی سیاسی فرقه است. در همین زمینه چند نمونه متفاوت جهت روشنگری ارائه میشود:

«مردم ایران حساب میکنند که؛ فرقه دموکرات آذربایجان قدم به قدم به سمت استقلال پیش می رود. شما باید حرف تمام ایران را بنزید هر فرد ایرانی که در این دستگاه ظلم و ستم شرکت ندارد با شما همراه بود. آن رنجبر گردد، آن مظلوم لر، آن ستم دیده بلوچ، آن فقیر لخت و برهنه فارس آن گرسنه درد کشیده کرمانی و خراسانی و مازندرانی و خوزستانی با شما همصدا خواهد شد. هیچ کس از این وضع راضی نیست. همه منتظرند که بیرقی بالا رود و دور آن جمع شوند. ولی مردم وطن و استقلال خود را بیش از آزادی و آسایش دوست می دارند و می ترسند که مخالفین شما راست بگویند و با تأیید شما مملکت خود را با دست خویش تجزیه کرده باشند.

... شما فراموش نکنید که در یک گوشه‌ای از مملکت ایران قرار گرفته‌اید.
سایر شهرستانهای ایران با شما نیستند. در آن شهرستانها توپ و تفنگ و تانک و
زرهپوش را برای مواجهه با شما مهیا داشته‌اند. دولت ایران و طبقه متنفذ ایران
به خون شما کمر بسته‌اند. در همان آذربایجان نیز دشمنان شما کم و کوچک
نیستند.

شما اول باید حرفی بزنید و چیزی بخواهید که تمام ملت ایران با آن
موافق و همراه باشد ... دوم در همانجایی که فعلا در دست شماست یک
حکومتی درست کنید که نمونه "کاملی از دموکراسی و عدالت و مساوات و
نظم و ترتیب باشد تا تمام ایرانیها چشم به‌راه شما گردند و منتظر باشند که بیاید
و ایشان را نجات دهید. شما نیز با اتکال به آن اصول و احساسات ملت ایران
هر روز یک قدم جلوتر بگذارید تا به تمام ملت ایران برسید و خود را در آغوش
ایشان که برای پذیرفتن شما باز کرده اند جای دهید.

اینها نمونه های اندکی از دریای تهدید و تشویقهای موزیانه ایرانگرای دشمن تورک و
آذربایجان است که در اینجا میخوانید. و اما پاسخ پیشه وری به آنها این چنین درج شده است:

"... این را یکی از آزادی خواهان تهران می نویسد و این می رساند که آنها
اشخاص بسیار عاجز و زبونی هستند و به اراده و قدرت خود اعتمادی ندارند و
در انتظار نجات دهنده‌ای از خارج هستند و برای ملتی هیچ بد بختی بزرگتر از
این نیست

کسانی که می‌خواهند رنگ و خاصیت ملی جنبش ما را تغییر دهند به
خلع سلاح مردم ما می‌کوشند و ماسک آزادی‌خواهی آنها نمی‌تواند ما را اغفال
کند... ما سوگند خورده ایم؛ یا آزادی و یا مرگ!

استناد کلی: «گذشته چراغ راه آینده است»، چاپ دوم، صفحه ۴۴، ۵۳، ۳۴

«یک روز قبل از ۲۵ دی ۱۳۲۴ یعنی روز امضای بیانیه‌ی استقلال آذربایجان جنوبی،
جلسه مجلس ملی آذربایجان تشکیل شد و در این جلسه تصویب شد که قانون اساسی کشور
آذربایجان ظرف یک ماه نوشته و مورد بحث قرار گیرد. کمیسونی برای نوشتن قانون اساسی
تشکیل شد و ۱۵ عضو انتخاب شدند. خانم‌ها ش. قیده و ا. تورکی و آقایان ش. م. کیانی، ا.
پژوهنده، س. م. قرقرچیان، ع. بیات ماکو، دکتر. س. مهتاش، ا. شمس، ع. رحیمی، ز. ع. قیامی،
ف. ابراهیمی، س. پادیگان، م. عظیمه، دیبائیان این کمیسیون را تشکیل دادند.

(استناد: روزنامه آذربایجان شماره ۱۰۲، ۱۹۴۶/ژانویه/۱۷).

«درچند روز گذشته مجلس ملی آذربایجان رویکرد میانه‌روی یک ماه پیش خود را
باطل دانست و لباس‌های پلیس، ژاندارمری و نهادهای ارتش وابسته به دولت ایران را تغییر داد
و یونیفورم‌ها، درجه‌ها و ساختارهای سازمانی خصوصی را به ارتش ملی آذربایجان معرفی کرد.
چند روز پس از این اتفاق، مجلس ملی قوانین قضایی و جزایی را از قوانین مرکزی ایران جدا
کرد و قوانین جزایی و قضایی ویژه آذربایجان را جایگزین آن کرد. با نزدیک شدن به تاریخ
۱۶ ژانویه ۱۹۴۶، پی ریزی پایه‌های تاریخی استقلال شتاب گرفت، اصلاحات و پروژه‌های

جدیدی انجام شد. در ۲۵ آذر ۱۳۲۴ دولت ملی در روزنامه های رسمی، ملی شدن اموال افراد فراری از آذربایجان و پناه بردن به دشمنان را منتشر کرد. بر اساس این قانون، اموال خان ها و مالکان بزرگی که به میهن خیانت کرده و با دشمنان تبانی کرده اند، تصرف و ثروت ملی اعلام می شود. در این راستا ایجاد کمیسیون خانواده و عضویت نمایندگان وزارتخانه های بازرگانی، اقتصاد، کشاورزی، خزانه داری، کشور و دادستانی این نهاد برای تصویب مجلس شورای اسلامی ارسال شده است. ارسال شده است. (استناد: روزنامه آذربایجان شماره ۱۰۶، ۱۳۱. ۱۹۴۵، تبریز)

در 24 شهریور 1320 هنگام اعزام افسران آذربایجانی و قسما روسی به تبریز میرجعفر باقرووف طی سخنرانی چنین گفته بود:

می دانید که ارتش سرخ ما در مدت کوتاهی سرزمین های زیادی را در شمال ایران اشغال کرده است. این مناطق در اصل اراضی آذربایجان جنوبی ما هستند. این سرزمین از نظر تاریخی سرزمین آذربایجان است. قزوین، اورمو، میانا، ماراغا، تبریز، اردبیل، سالماس، خوی، انزلی و... از شهرهای بزرگ ایران و وطن اجداد ما است. اگر خواهان حقیقتین تهران نیز شهر قدیمی آذربایجان است.

در اینجا باید بگویم تا زمانی که ارتش سرخ ما آنجاست، هرگز نمی توانیم راضی باشیم که صدها نفر در آذربایجان جنوبی در مقابل چشمان ما از گرسنگی بمیرند. اگر یک قطره خون آذربایجانی در رگهایمان باقی مانده است باید به وحدت ملتی که به زور از هم جدا شده اند

نایل شویم... ما برای این کار قدرت و توان کافی داریم... هر چقدر هم که سخت باشد باید کوشش کنیم. این کمک به طبقه زحمتکش آذربایجان جنوبی است. غیرت، وجدان، شرف و وفاداری ما این را می طلبد... به همین خاطر برای لیدرمان رفیق استالین نامه نوشتیم و از او خواستیم که به زحمتکشان آذربایجان جنوبی کمک کند... چهار، پنج روز است که روی این مسئله کار می کنیم. در مسکو از من پرسیدند که راجع به این مسائل چه می خواهید؟ من پاسخ دادم که به برادرانمان در آذربایجان جنوبی باید کمک کنیم، شما هم باید در این کار بما اجازه بدهید. رفقایمان در مسکو بما اجازه دادند».

(جمیل حسنی، «آذربایجان در روابط نظامی، سیاسی و دیپلماتیک در دوران جنگ جهانی دوم (۱۹۳۹ - ۱۹۴۵)» - باکو - انتشارات یازیچی، سال ۲۰۱۵، صفحه ۶۸).

بر اساس این اسناد و بسیاری از اسناد مشابه، با نزدیک شدن به تاریخ ۱۶ ژانویه ۱۹۴۶، روند ملی برای کشور شدن آذربایجان پیوسته شتاب می گرفت. رهبران فرقه در راه اقتدار ملی برای استقلال آماده میشدند.

در باکو، میر جعفر باقروف صدر آذربایجان شوروی تمام تلاش خود را برای ارسال کمکهای مالی، تسلیحاتی و تجهیزاتی به آذربایجان جنوبی را انجام میداد. با این حال، ل. بئریا، و. مولوتوف در مسکو، توده ایهای گوش بفرمانشان و خائنه‌های پنهان در فرقه دست در دست انواع دشمنان آنتی تورک و آنتی آذربایجان هرگز از پیشرفت این پروژه راضی نبودند. این خائنان توسط مولوتف اطلاعاتی در مورد تقویت آذربایجان و احتمال اتحاد آن در آینده با

آذربایجان شمالی بر علیه اتحاد شوروی به استالین میدادند. بر اساس این اطلاعات، به استالین تلقین میکردند که اگر آذربایجان یکپارچه شود، برای دولت سوسیالیست شوروی فاجعه خواهد بود. به عقیده آنها، آذربایجان قوی و یکپارچه موجب بوجود آمدن نهضت‌های استقلال طلبانه علیه مسکو خواهد شد. و در نتیجه کشورهای قفقاز را تحت نفوذ خود قرار خواهد داد.

به گفته مولوتوف، وزیر امور خارجه اتحاد جماهیر شوروی، مسکو باید بدون تاخیر قرارداد استخراج نفت شمال ایران را با تهران امضا کند. نفت شمال جان تازه ای به اقتصاد کشور شوروی خواهد داد، کشوری که ۲۰ میلیون کشته و ۲۰ میلیون معلول به جا گذاشته نباید مرتکب اشتباه بزرگی شود. به گفته مولوتوف، اتحاد جماهیر شوروی در چنین شرایطی قادر به ایستادگی در برابر آمریکا، انگلیس و اروپا نیست. بنابراین، به حال خود رها کردن آذربایجان و دریافت امتیاز نفت شمال از ایران، یک پیروزی برای اتحاد جماهیر شوروی خواهد بود.

با به روز شدن بازی سیاسی نفت شمال ایران بهانه‌ی در تنگنا گذاشتن تبریز و باکو ابعاد بزرگی یافته بود. در نتیجه نفوذ مقامات بانفوذ مسکو، میزان کمک‌هایی که باکو می‌توانست به تبریز بفرستد روز به روز کاهش می‌یافت.

میر جعفر باقروف رهبر آذربایجان شمالی در اندیشه بود که، فرقه دمکرات آذربایجان در چنین موقعیتی نمی‌بایست حکومت ملی آذربایجان را از مجامع جهانی منزوی می‌کرد. او عقیده داشت که رهبریت فرقه باید دیر نشده به دنیا اعلان استقلالیت کند. تردید فرقه مابین خودمختاری در داخل ایران و استقلال کامل از آن بزرگترین خطری بود که آذربایجان را

تهدید می کرد. تنها راه بقای آزادی ملی، ساختار دولت و کشور ملی آذربایجان جنوبی بود. حکومت ملی آذربایجان نمی توانست از یکسو آرزوی استقلال داشته باشد و از سوی دیگر همچنان به دولت مرکزی ایران متصل بماند!

تکرار تردیدهایی از این دست هر روز باعث ایجاد شجاعت در دشمنان و نگرانی در نزد دوستان می شد. در این راستا، در یادداشت هایی که به بیرون درج کرده، نگرش دوگانه وجود دارد.

اقدامات استقلال طلبانه رهبرانی مانند پیشه وری، پادگان و ابراهیمی بطور مستمر در سد مقامات تهران محور مانند جاوید و شبستری قرار میگرفت. در وقایع بعدی، آشکار شدن نقش دلالان سیاسی مانند جاوید و شبستری، بار دیگر این واقعیت را نشان داد که شکاف عقیدتی - سیاسی در بین رهبران هر نهضت می تواند شرایط را برای هر گونه بازیهای موزیانه سیاسی فراهم کند.

قصد باقروف برای کمک به حکومت ملی آذربایجان جنوبی از نکات جالب توجه است. باقروف یکی از تأثیرگذارترین سیاستمداران اتحاد جماهیر شوروی بود. بر اساس برخی ادعاها، او همواره قدرت ایجاد یک جناح در حزب کمونیست اتحاد جماهیر شوروی را داشت. بزرگترین امتیاز او پاک بودن در اخلاق و امور مالی بود. به دنبال مرگ استالین در سال ۱۹۵۳، در جریان درگیری های سیاسی، او را دشمن خلق خطاب کردند، اما نتوانستند پرونده ای از فساد اخلاقی و رشوه را فاش کنند. به همین دلیل، برخلاف بسیاری دیگر، او را یکباره اعدام

نکردند، بلکه بعد از ماهها مخفیانه در باکو اعدام کرده و در اخبار دروغین تبعد او به سبیری اعلام شده، در سال ۱۹۷۵ روزنامه های مسکو داستان زندگی او را با نوشتاری خیلی کوتاه پایان یافته تلقی کردند.

به اصرار باقروف، یکی از مهم ترین مشکلات فرقه گرفتار ماندن بین تهران و تبریز بود. این دقیقاً همین مسیری بود که ملت تورک آذربایجان را از انتخاب مسیر درست منحرف می کرد و به سمت تله تهران می برد. باقروف تاکید میکرد که فرقه هرچه زودتر باید اعلامیه استقلال را صادر می کرد. تنها در همین شرایط فرقه میتواند از باتلاق بوجود آمده بیرون رفته، بسوی عرصه بین المللی قدم بردارد. باقروف با مشاهده نشانه های رویگردانی مسکو از جنوب آذربایجان یک مبارزه ملی جدی در عرصه جهانی شدن حکومت ملی آذربایجان را به تبریز دیکته می کرد. او حتی در همین راستا آخرین حمله های خود را با ریسک پذیری خطرناک انجام داده، لیست ۹ ماده ای درخواست کمک فوری به حکومت ملی آذربایجان را به مسکو ارسال کرد. باقروف همزمان با درخواستهای خود از مسکو، از تبریز هم جهانی شدن را طلب میکرد. این تنها ضمانت در امان ماندن از اشغال فاشیسم تهران می توانست باشد.

بطوریکه گفته شد باقروف به عنوان آخرین حمله، خواستار افزایش، نوسازی و تامین مالی تسلیحات و مهمات برای بخش های جنوبی ارتش شوروی شد. او همچنین درخواست ادغام راه آهن جنوب - شمال، پذیرش ۹۰-۸۰ هزار کارگر جنوب در صنایع نفت باکو، اعطای ۴-۵ میلیون روبل بعنوان وام برای کمک به تامین مالی دولت ملی آذربایجان و

درخواست های مشابه کرد. استالین به جز پروژه راه آهن، تمام درخواست های باقرووف را رد کرده و او را از دخالت در امور آذربایجان جنوبی منع کرد.

مسکو با پاسخ به باکو قصد خود را اعلام کرده و اولین چراغ سبز را به تهران نشان داده بود. نقشه سیاسی مولوتوف به استراتژی پیروز مسکو تبدیل شده، دست وپای باکو کاملاً بسته شده بود.

بحث و گفتگو بین اتحاد جماهیر شوروی و احمد قوام که به عنوان نخست وزیر جانشین حکیمی در تهران منصوب شده بود، در تهران و مسکو ادامه می یافت. قوام به دلیل برنامه ریزی پنهانی از قبل، تمام خواسته های استالین را بدون گفتن کلمه ای قبول می کرد. قوام حتی فراتر از خواسته های اتحاد جماهیر شوروی، حزب توده ایران را که کاملاً به مسکو متصل بود، در کابینه وزیران خود شریک ساخت و ۳ توده ای را که ظاهراً از دشمنان م. ر. شاه به شمار می رفتند، در دولت خود جا داده بود. بنابراین، سیاست دوپهلوی مسکو راه خود را به سوی تهران عوض کرده بود. با عوض شدن سیاست مسکو بسوی همکاری نزدیک با تهران لحن دیپلماتی شوروی نسبت به فرقه بشدت عصبی تر شده بود. مسکو دیگر مستقیم پیشه وری را وادار به تسلیم میکرد و بقای حکومت تبریز را موجب در خطر افتادن سیستم سوسیالیسم و دموکراسی منطقه تلقی می کرد.

سیگنالهای رویکرد مسکو به دشمنی آشکار با آذربایجان، باکو و تبریز را مضطرب و ایران را امیدوار کرده بود. حزب توده ایران مستقیماً از طریق نمایندگان خود در مسکو

گزارش‌های اغراق‌آمیز و غیرواقعی را به رهبران ضد تورک اتحاد جماهیر شوروی مانند استالین، میکویان، مولوتوف مخابره می‌کرد.

تلاش‌های مستمر و خصمانه حزب توده، حزب ایران و حزب دموکرات قوام همراه با تحرکات رژیم پادشاهی علیه آذربایجان بی وقفه ادامه داشت. از یکسو هزارچهره‌های دوست نما و از سوی دیگر دشمنان متحد شده مشغول خالی کردن پشت فرقه بودند.

ایجاد ناامیدی از مسکو با کوشش شبانه روزی جاسوسان بومی و غیربومی مناسبات برادرانه باکو و تبریز را زیر و رو کرده و تمامی راه‌های کمک‌های احتمالی مسکو را مسدود کرده بود.

پروژه مشترک مسکو، تهران، انگلیس، آمریکا و حزب توده برای ایجاد ناامیدی، سرخوردگی و تسلیم و تثبیت برتری تهران بر تبریز سرعت گرفته بود. در چنین شرایطی، بخش اعلامیه "طلبات خلق" با مضمون استقلال کامل به عنوان تنها راه برون رفت حداقلی از بحران فکری فرقه و راهگشای استقلال طلبانه نسل‌های آینده^۱ ملت گرفتار تورک آذربایجان ارزیابی میشد. اما علنی شدن این ارزیابی ملی همواره با مقاومت سرسختانه دشمنان استقلال و آزادی آذربایجان روبرو می‌شد.

فشار بر تبریز هر روز بیشتر می‌شد. ایران به واسطه سازش مشترک آمریکا، انگلیس و روسیه در شکایت خود به شورای امنیت سازمان ملل خواستار خروج فوری ارتش روسیه از ایران شده بود. شورای امنیت به بهانه پایان جنگ جهانی دوم حضور ارتش روسیه در شمال

ایران را غیرقانونی اعلام کرده، برای اردوهای بیگانه هر سه کشور مهلت خروج همزمان از ایران داده بود. مسکو به راحتی بهانه ای برای خروج ارتش خود از آذربایجان به دست آورده بود.

با آغاز عقب نشینی روس ها به همراه سلاح و مهمات کامل از جنوب آذربایجان، جبهه ی آزادی ملی در یأس شدیدی قرار گرفته بود. مردم آذربایجان هر روز از نشانه های ضعف رهبران فرقه دچار واهمه می شدند.

این در حالی بود که رقابت مسکو و لندن برای دستیابی به نفت ایران به مذاکرات داغ روز منجر شده بود. انگلیس که امتیازات زیادی برای توسعه میدان های نفتی مناطق عرب نشین و سواحل خلیج کنگر (بصره) کسب کرده بود، می خواست روسیه را در ماجراجویی کنوانسیون نفت شمال ایران مشغول کند. لندن با سیاست چند جانبه ی خود شرایط نا معلوم برای روس ها به وجود آورده و آنها را به دنبال یافتن نخود سیاه روانه ناکجا آباد خیالی کرده بود. سیاست بازی قوام نیز دقیقاً در ارتباط کامل امتیاز واهی نفت شمال ایران تنظیم شده بود. قوام نهایی شدن امتیاز و آغاز استخراج نفت را منوط به شروع انتخابات مجلس ملی نموده و آن را پیش شرط تسریع خروج ارتش شوروی از ایران کرده بود. قوام با استناد به قانون اساسی ایران، شرط ایجاد شرکت مشترک در مناطق شمال را به انتخابات مجلس ملی گره زده و شرایط فعال شدن مجدد مجلس ملی را برگزاری انتخابات سراسری در ایران منجمله در آذربایجان دانسته بود. و این همان بهانه ای بود که مسکو برای خروج ارتش شوروی بدنبالش بود. قوام این رویه سیاسی را با مشاوره های سفارتخانه های شوروی، انگلیس و آمریکا در تهران پیگیری

می کرد. او هر زمان که می خواست با سفیر شوروی سادچیکوف ملاقات می کرد و به دنبال راه هایی برای به دست آوردن نتایج راهبردی مسکو در قبال آذربایجان جنوبی بود.

در مورخ ۱۳ فروردین ۱۳۲۴ قرارداد سه ماده ای «ایران و شوروی» امضا شد. مطابق این سازش یک شرکت نفتی مشترک بین ایران و شوروی (در مورد نفت شمال) ایجاد می شد. سهم سود این شرکت می بایست ۵۰/۵۰ باشد. بطور طبیعی به این سازش فورمالیته باید به عنوان تابلوی دیپلماتیک استراتژیک مشترک سه قدرت بزرگ و پیروز جنگ جهانی نگرست. نگاهی به سرفصل های قرارداد قوام و سادچیکف می اندازیم:

- 1- سهم سود این شرکت به میزان ۵۰/۵۰ است.
- 2- ظرف ۶ هفته از روز امضای توافق نامه، ارتش روسیه باید ایران را ترک کند.
- 3- مسئله آذربایجان به عنوان یک مسئله داخلی ایران به صورت دوستانه بین دولت ایران و آذربایجان حل شود.

علاوه بر این سه ماده هفت بند اجرایی شامل طرح های تسلیم فرقه دموکرات آذربایجان به آن اضافه شد. این هفت بند شرایط بروز شدن تسلیم پذیری مرحله به مرحله تبریز را شامل می شد.

در نگاه اول به نظر می رسد که سیاستمداران لندن و تهران عملاً بر مسکو پیروز شده بودند. با این حال، کسانی که پشت صحنه سیاست را می دیدند، می دانستند که دیکتاتور کمونیست اتحاد جماهیر شوروی، استالین - رئیس شورای کمیساریای خلق و معمار ارشد

سیاست شوروی در جهان - وزیر امور خارجه وی مولوتف و مخصوصاً دشمن شناخته شده تورکان - آمل حزب دانشاکیون در هیئت رهبری کرملین - آ. میگویان عوامل اصلی این سیاست آنتی آذربایجان بودند.

بطور یقین دیدگاه‌های ضدتورکی و ضد آذربایجانی روسها به حوادث پیرامون فرقه مربوط نمی شد. روسها از زمان بزرگ شدن در منطقهٔ آوراسیا «تورکستان» و شروع به گشودن دروازه‌های دولتی خود تنها مانع بزرگ را تورکها میدیدند. به همین خاطر در طول تاریخ، روسها در فرصتهای بدست آمده شدیدترین ضربه ها را به تورکها زده بودند. ماجرای فرقه نه اولین و نه آخرین دشمنی تاریخی روسها بر علیه ملتمان خواهد بود.

یک مثل تورکی میگوید: « **خرس و بازی هزار و یک سر به خاطر یک**

گلایی!» بازی گلایی خرس روسی در مورد فرقه دموکرات آذربایجان و کلیت آذربایجان با تمام وجود بنمایش گذاشته شد. ملت تورک آذربایجان با تمام آرزوهای نجیش در برابر دشمنان ضد بشری و استعمارگر تنها ماند.

فرقه در این شرایط سخت مجبور بود بین دو راه یکی را انتخاب کند. یا باید قد علم میکرد و به قدرت تاریخی و معنوی اصالت تورک بودن ملتش ایمان میآورد، وارد نبرد مرگ و زندگی میشد و میراثی از تورک بودن و استقلال طلبی را برای نسل های آینده به جای می گذاشت و یا در برابر سختیهای بی بدیل بازی های سیاسی قدرتهای دشمنان سر تسلیم فرود میآورد.

رهبری فرقه در کلیتی غالب راه دوم را برگزید، یا مجبور به تحمل این شکست تاریخی شد. به جزء چند نفر انگشت شمار که شهید راه ملت و وطن شدند، تعداد زیادی از این دست رهبران مسیر شمال را در پیش گرفتند. فاجعه ای که به دنبال کشته شدن سی هزار تورک بیگانه و تبعید هزاران خانوار فلاکت زده به مناطق کویری فارسستان باعث سرخوردگیهای عمیق ملی - سیاسی ملت تورک آذربایجان و شکاف دهها ساله در اندیشه های انسانی و آزادیخواهی این مرز و بوم گشت.

نگاهی کوتاه به عامل تاریخی خلل اندیشه ملی فرقه دموکرات آذربایجان

تلاش برای برهم زدن یکپارچگی طبیعی و تاریخی تبریز و باکو به عنوان یک تن واحد، تلاش مشترک و تاریخی روس و فارس بوده است. همراهی مسکو و تهران بر علیه ملت تورک آذربایجان صرفاً به وقایع سالهای خود مختاری آذربایجان برنمی گردد.

فاجعه ای که آذربایجان در سال ۱۳۲۵ تجربه کرد. دنباله دشمنی های تاریخی روسها علیه تورکان بود. با شروع وابستگی فیزیکی و ذهنی باکو به مسکو در قرن ۱۹، نوعی وابستگی پنهان تبریز هم رنگ واقعیت گرفت. این وابستگی پنهان در سالهای متصل به قرن بیستم آشکارا در تمام تعرضهای روسیه و شوروی علیه آذربایجان خود را نشان داد.

بشهادت تمام وقایع تاریخی میزان مجبورتیت باکو در مقابل مسکو بهمان اندازهٔ وابستگی تبریز به تهران بود. به دیگر سخن تا سالهای ۱۹۹۰ آذربایجان در هر دو سوی آراز تحت اشغال روس و فارس بود. بعد از این تاریخ قسمت شمالی و طنمان از اشغال روسها آزاد شد. پس اگر موقعیت باکو در سال ۱۳۲۵ مورد قضاوت است، بهتر این خواهد بود که موقعیت امروز تبریز را مقابل تهران مورد ارزیابی قرار دهیم. داستان درد بی تفاوتی باکو در برابر حوادث جنوب آذربایجان که تسلیم ظلم فارسها شد، معنایی جزء تحت اشغال بودن کل آذربایجان در مقابل وحدت فکری و عملی دو خصم تاریخی هستی تورکان یعنی ایران و روسیه نبوده و نخواهد بود.

امپراتوری که توسعه خود را در محو دنیای تورک می دید. روسیه ای که صدها سال به سرزمینهای آوراسیا، قاجار، عثمانی دوخته بود و هر از گاهی به سرزمینهای اجدادی تورکان، ماورای قفقاز، فلات آذربایجان (از قافقاز جنوبی تا زاگروس شمالی) اوردو کشی میکرد. در نتیجه ی همین اوردو کشیها قدرت دولتهای تورک بسیار کاهش یافته، باعث بوجود آمدن خوانین، پاشاها و بیگها میشد. سیاست روسها هم دقیقاً رو در رو قرار دادن نیمچه حاکمیتهای عشیرتی در مقابل هم بود.

با آغاز قرن نوزدهم، سیاست آشکار اشغالگری روسها برای به دست آوردن سرزمینهای قفقاز جنوبی، آذربایجان و ترکیه ادامه یافت. پیشروی اوردوی روسیه، دولتهای تورک قاجار و عثمانی را به تدریج از قدرت دور می کرد. با روند همین پیشروی بود که در نهایت سرزمین

های تورک قربانی قبیله گرایی، دین گرایی، فرقه گرایی، خان گرایی شده، وارد دوران آشفته‌گی فکری و فیزیکی شدند. روسها از این عوامل تفرقه نهایت سوء استفاده را کرده، بدترین بلاها را بر سر آذربایجان آوردند. جنگ ۱۸۰۵-۱۸۰۴ (قرارداد کورکچای)، جنگ ۱۸۱۳-۱۸۱۰ (قرارداد گلستان) و جنگ ۱۸۲۸-۱۸۲۶ (قرارداد ترکمانچای) که از جنگ های روسیه بر علیه تورکان قاجار بجامانده بودند، چنان بلای ملی به آذربایجان تحمیل کرد که تا به امروز خاکسترهای آن پابرجاست. جالب است که پیشرویهای روسها به آذربایجان غالباً همزمان با آغاز جنگ علیه دولت عثمانی اتفاق می افتاد. این بیش از هر رویداد دیگری نشان دهنده‌ی اطمینان روس ها از عدم اتحاد میان ترک ها بود. بیایید به وقایع آخرین جنگ های روسیه و عثمانی که با پیروزی روس ها به پایان رسید نگاه کنیم:

جنگ روسیه و عثمانی «۱۸۱۲-۱۸۰۶»، طرف مغلوب عثمانی (قرارداد بخارست)،

جنگ روسیه و عثمانی «۱۸۲۹-۱۸۲۸»، طرف مغلوب عثمانی (قرارداد ادرنه).

همانطور که می بینید دولتهای تورک عثمانی و قاجار هر زمان که از هم فاصله گرفته و یا درگیر دشمنی مابین می شدند، امپراتوری چاریزم روسیه از این موقعیت استفاده کرده بلافاصله به سرزمین و دولت آنها تعرض میکرد.

شکست فرقه دموکرات آذربایجان در سال ۱۹۴۶/۱۳۲۵ آخرین حلقه‌ی شکستهای ملی و معنوی آذربایجان از روسها بود. این روسیه شوروی به همراه ملل متفق بود که ملت تورک آذربایجان را از آمال استقلال ملی خود محروم کرد. این استیلاگری روسها بود که آذربایجان

را اسیر بلای فاشیزم فارس کرد. و این حکومت به اصطلاح انسانگرای سوسیالیزم بلشویکی بود که ملتی را قربانی سیاست احتراض انگیز خود کرد.

رهبری فرقه بخوبی خوی خرس مآب روسها را میدید. آنها بروشنی نیت پلید فاشیزمهای تهران و مسکو را می فهمیدند. آنها می دانستند که راه برگشتی وجود ندارد. با این حال آخرین امیدشان باز به سوی مرحمت مسکو کشیده شد. بدین سان ملتی امید به زندگی شرافتمند را از دست داد. امید به باور تورک بودن خود را در محفظه های تنگ ملت سازی مصنوعی و استعماری فابریکاهای آدم سازی روس و فارس گم کرده، زیر تازیانه های ایرانی شدن و فارسزده شدن بلا توان ماند. **بگفته زنده یاد شهید ملی پروفیسور محمد تقی دهتابی "ملتی که پنجاه سال در هاله ای از خلاء ملی نگه داری شود، واقعیت استقلال خود را فراموش میکند!"**

"گذشته چراغ راه آینده است!"

بر اساس این منطق که "گذشته چراغ راه آینده است"، باید سعی کنیم گذشته خود را که در دایره سیاه - سفیدها پنهان مانده است، روشن کنیم. به همین دلیل ساده ما باید عمیق ترین و تاریک ترین چرخشهای تاریخ خود را به وضوح مطالعه کنیم. در این راستا باید پشت صحنه وقایعی که در سال های ۲۵-۲۴ رخ داد باز شود و پلی به سوی آینده بنا کند. این گشایش باید به دانش جوانان ما منتقل شود، حتی اگر لجاجت بیجا و غیرملی کسانی که خود را فرقه ایهای دو آتشه کلاسیک، ولی در اصل توده ای های ایرانگرای آنتی تورک میدانند، اوج گیرد.

به باور من، جوانان هوشیار تورک امروز با تکیه بر تجربیات صحیح گذشته به موفقیت های بزرگی در بسیج ملتمان برای آینده ای روشن، مستقل و عاری از هر گونه وابستگی ایدئولوژیک دست خواهند یافت. ناگفته نماند که شوونیسم فارس در مقابل ملت تورک آذربایجان بسیار ضعیف، ترسو و فاسد است. برای این کار تورک آذربایجانی باید بر قدرت ملی خود مسلط شود. تورک های آذربایجان باید خود و افکارشان را از بیگانگی نجات دهند و با تبدیل شدن به یک ملت یکپارچه، تمام موانع فکری و عملی را از بین ببرند. به عبارت دیگر راه نجات ملت و وطنمان تنها از طریق ملی شدن، ملی فکر کردن و دور از هر گونه فارسیزه و ایرانی شدن میگذرد. به نظر من تنها در این صورت می توان رویاهای نجیب سال ۱۳۲۴ را در مسیر اصلی استقلال ملی به واقعیت تبدیل کرد. فقط وقتی به روح، فکر، شعور ملی، هویت خود، تورک بودن، وطن پرستی آذربایجانی خود دلبسته باشیم، در دام دشمن دیگری نخواهیم افتاد. ما باید دست در دست هم وطن و هستی اشغال شده خود را از دشمن فارسگرای ایرانی نجات دهیم.

« مطالبات خلق آذربایجان »

و یا بیانیه استقلال فرقه دموکرات آذربایجان

به امضای رهبریت فرقه

متن کامل "خواسته های مردم آذربایجان" حزب دمکرات آذربایجان یا به عبارت

صحیحتر "اعلامیه استقلال" آماده پخش در ۲۵ دی/۱۳۲۴-۱۶/ژانویه/۱۹۴۶

هدف آنها "فاشیستهای فارس رژیم ایران" نگه داشتن مردم "آذربایجان" تحت ستم ملی است. بنابراین، ما تنها می توانیم بر نیروی خود تکیه کنیم تا آزادی ملی خود را از دست مرتجعین تهران نجات دهیم. ما تنها با اتحاد همه مردم خود و با کمک مردمان دموکراتیک جهان می توانیم به این مهم دست یابیم. مردم آذربایجان باید دولت ملی خود را بدون دخالت تهران تشکیل دهند. اکنون استقلال ملی ما و حکومت ملی ما بدون شک به یک واقعیت موجود تبدیل شده است. اکنون در گوشه و کنار آذربایجان شاهد حضور عظیم و تغییرات بنیادین هستیم. دستگاه کهنه و پوسیده دولت مرکزی در حال فروپاشی است. این نیروی پوسیده جای خود را به نیروهای جدید جوانان بومی و خودی می دهد. بی تردید در صورت تداوم این وضعیت، تهران تلاش خواهد کرد تا در اولین فرصت مساعد، استقلال ملی ما را در دریای خون غرق کند. آنها از ارتکاب هیچ جنایتی برای نابودی جنبش دمکراتیک آذربایجان دریغ نخواهند کرد. به همین خاطر و برای اعتلای عدالت و انسانیت، باید از خودمختاری ملی آذربایجان به سمت استقلال کامل عبور کرده، به اسم آزادی و استقلال پنج میلیونی خلقمان و برای توسعه آینده آن قدم برداشت. این بدان معناست که ما باید کاملاً از ایران جدا شویم و دولت مستقل خود "جمهوری دموکراتیک ملی آذربایجان" را بر اساس منشور دموکراتیک ایجاد کنیم.

منشور اساسی جمهوری دموکراتیک ملی مستقل آذربایجان

۱- کشور ما جمهوری دموکراتیک ملی آذربایجان نامیده خواهد شد.

۲- این جمهوری به معنای کامل کلمه بر پایه های دموکراتیک بنا خواهد شد. نهادهای دولتی آن با رای مخفی انتخاب خواهد شد.

۳- برای نهادینه شدن قانون اساسی جمهوری و تعیین سرنوشت کشور در آینده نزدیک بر مبنای کاملاً دموکراتیک مجلس مؤسسان تشکیل خواهد شد.

۴- جمهوری دموکراتیک ملی آذربایجان باید آزادی بیان، مطبوعات، وجدان و مذهب را برای همه شهروندان فراهم کند. همه اینها باید در قانون اساسی منعکس شود.

۵- برای نزدیک ساختن دستگاه های دولتی به توده های وسیع مردم و در عین حال با هدف ایجاد یک قدرت ملی واقعی، شوراهایی در سراسر آذربایجان تشکیل خواهد شد. این شوراها در تمام اقصی نقاط کشور از دهات گرفته تا ولایات زیر نظر قاطبه ملت ایجاد خواهد شد.

۶- جمهوری دموکراتیک ملی آذربایجان با به رسمیت شناختن حق مالکیت از کلیه ابتکارات در جهت توسعه اقتصاد و رفاه مردم به ویژه در عرصه های در حال نابودی زندگی مردم کشور مراقبت خواهد کرد.

۷- به منظور بهبود وضعیت معیشتی روستاییان، انجام امورات کشاورزی بر پایه های فنی و مدرن انجام خواهد شد. در همین راستا کلیه اراضی دولتی (خالصه) و زمین های مالکان فراری از آذربایجان در اختیار روستاییان قرار خواهد گرفت.

۸- جهت رفع بیکاری گسترده در کشور و بهبود وضعیت صنف کارگران، احیای بنگاه های صنعتی موجود و ایجاد کارگاه ها و کارخانه های جدید در اولویت دولت قرار خواهد گرفت.

۹- جمهوری دموکراتیک ملی آذربایجان باید در اسرع وقت اقداماتی را برای استفاده از منابع زیرزمینی کشور انجام دهد. با توجه به ناتوانی تهران در انجام هر کاری، منابع زیرزمینی زیادی تاکنون استفاده نشده است این منابع باید بزودی استخراج شود. مردم ما به این موضوع اهمیت زیادی می دهند و امیدوارند که حل این مشکلات وضعیت اقتصادی کشور را به نحو چشمگیری بهبود بخشد.

۱۰- جمهوری دموکراتیک ملی آذربایجان با توجه به اینکه حکومت‌های دیکتاتور منحرف در طول قرن‌ها کشور را از تمدن جهانی دور نگه داشته‌اند، بایستی توسعه علم، فناوری و فرهنگ کشور را در اولویت نخست قرار دهد.

۱۱- بر اساس داده‌های تاریخی، جغرافیایی و اتنوگرافی شهرهای اصلی زیر در ترکیب جمهوری دموکراتیک ملی آذربایجان قرار خواهد گرفت:

تبریز، اردبیل، اورمو، قوشاچای، مراغه، سلماس، خوی، مرنند، انزلی، ماکي، هروآباد، زنگان، قزوین، همدان.

مناطقى كه بیش از ۹۵ درصد جمعیت شهرها و روستاهای آنرا آذربایجانها تشکیل میدهند کشور آذربایجان است. ما مرزهای جمهوری خود را بر اساس نقشه ضمیمه این سند مشخص می کنیم.

۱۲- به این نقشه باید مناطق کردستان شمالی نیز علاوه شود. مرزها در این منطقه پس از حل مسئله ساختار دولتی کردستان شمالی مشخص می شود.

منبع: (جمهوری آذربایجان، احزاب سیاسی، مرکز اقدام اجتماعی، آرشیو دولتی، صندوق ۱، سیاسی ۸۹، پرونده ۱۱۳، برگه ۴۵،۵۴،۵۶،۵۸)

«توضیح نویسنده در مورد بند دوازدهم بیانیه: در سالهای اخیر سرازیر شدن سیستماتیک کردها به سرزمین مام آذربایجان به معضلی بزرگ برای وطنمان تبدیل شده است. با این وجود، بر اساس حقایق مسلم تاریخی، آذربایجان قرن‌هاست که مرزهای خود را از هر چشم حرامیهای

بد نیت محافظه کرده و به خلقهای غیر تورک اجازه زندگی صلح آمیز داده است. از این منظر، تمامیت ارضی آذربایجان نمی تواند به موضوع درگیری با هیچ قوم و عشیرت تبدیل شود.»

همانطور که مشاهده می شود، رسانه ای شدن این سند میتواند افکار عمومی جهان را حداقل دو شقه کرده، زمینه ای برای به رسمیت شناختن کشور دموکراتیک آذربایجان در صورت عدم شکست و عنوان دولت تازه تاسیس شکست خورده را در صورت مغلوبیت فراهم کند. لاکین این امید اندک به واسطه تسلیم پذیری فکری، روحی و سازمانی فرقه به دشمنان ملی آذربایجان صورت واقعیت پیدا نکرد.

گرایش حکومت ملی آذربایجان در ماههای منتهی به سرنگونیش به کشور برادر تورکیه و خواستن حمایت دیپلماتیک و غیره از آنکارا خیلی دیر شده بود. با این حال، خود این رویکرد ناقص نیز نه بعنوان حکومت ملی آذربایجان مستقل، بلکه بعنوان اعزام نمایندگان از طرف حکومت خودمختار آذربایجان ایران به سمت آنکارا بازتاب خیلی ناچیزی در نزد دولت تورکیه داشت. در حالی که اگر این رویکرد دیر هنگام، حداقل به اسم استقلالخواهی آذربایجان جنوبی و توسط رهبری فرقه به سمع مقامات تورکیه رسانده میشد، شاید روزنه امیدی برای بقای حکومت ملی می بود و یا حداقل در آرشیوهای دولتی تورکیه پرونده ای سیاسی از استقلال خواهی فرقه دمکرات آذربایجان برای نسلهای آتی باقی می ماند. سخنی از بزرگان تورک که می گوید؛ "تورپاق، اگر اوغروندا اوئل وارسا وطندیر!" "خاک، اگر بخاطرش مرگی است، وطن می شود!"

قابل درک است که در شرایط سخت آن زمان جلوگیری از فروپاشی حکومت ملی آذربایجان جنوبی اجتناب ناپذیر بود. سازش مشترک روسیه، انگلیس و آمریکا با تمام صحنه سازیها بر علیه ملت تورک آذربایجان به مرحله عملی رسیده بود. در آن شرایط هر سه بیانیه موجود (بیانیه ۱۲ ماده ای خودمختاری ۱۲ شهریور ۱۳۲۴، بیانیه ۱۲ ماده ای مطالبات خلق و یا استقلال ۲۵ دی ۱۳۲۴ و بیانیه ۳۳ ماده ای تسلیم حکومت ملی ۲۳ خرداد ۱۳۲۵) تاثیری بر سرنوشت شکست خورده آذربایجان نداشتند. دول انگلیس، آمریکا، روسیه با توافق همگون سرنوشت ملت تورک آذربایجان را رقم زده بودند. قدرتی که جلوی این اتفاق دشمنانه را مسدود کند، موجود نبود. به اعتراف خود رهبریت فرقه " بعد از ترک آوردوی شوروی، فاشیزم فارسگرای ایران جوی خون در آذربایجان جاری خواهد کرد!" این وحشیگری رژیم اقلیت حاکم بر تهران راه گریزی نداشت. چون امر قدرتهای ضد تورک بر محویت محو ملت تورک می چرخید.

تاریخ بشری پر از جنگهای استقلال طلبانه تورکان بوده است. جنگهایی که با شکست تورکان همراه بوده و تورکانی که از همین شکستهای فیزیکی پیروزیهای شگفت انگیز ملی، پسیکوژی و ایدئولوژی به نسلهای بعدی بخش کرده اند. چونکه آنها گرچه هزاران هزار کشته داده اند، اما از منظر فکری، عقیدتی و استقلال طلبانه پا پس نگذاشته اند.

فرقه دمکرات آذربایجان در سال ۱۳۲۵ به واسطه همراهی دشمنانه قدرتهای فاتح جنگ جهانی دوم با اقلیت فاشیزم فارس شکست خورد. آوردوی تا دندان مسلح شده ایران توسط

آمریکا و انگلیس بر آوردی خلع سلاح شده آذربایجان جنوبی توسط شوروی پیروز شد. بنا بر پیشینی خود رهبران فرقه در آذربایجان خون دهها هزار تورک آزادیخواه صرفاً به خاطر خواستن زندگی آزاد، شرفمندان و مستقل از وابستگی به بیگانگان بزمین ریخته شد. شکستی که می توانست زمینه پیروزی فکری و عقیدتی بسیار عمیق نسلهای بعدی ملت تورک آذربایجان شود. لکن شکست با سربلندی استقلال طلبی با شکست قبول انجمن ایالتی نزد دشمن از جنت تا جهنم فرق دارد. فرقی که بعد از گذشت نزدیک به هشتاد سال خستگی ذهنی و پسیکولوژیک آن، ملت بزرگ تورک آذربایجان را در باتلاقش گرفتار کرده است. بطور یقین ترس از ایده مبارزه استقلال طلبانه در بین برخی از احزاب آذربایجان جنوبی و حرکت ملی آذربایجان و بکار بردن اصطلاحات مجهول بسان "حق تعیین سرنوشت" و مشابه آنها ارثیه ایست که از لرزشهای فکری و عملی فرقه دموکراتان به آنها رسیده است. این سیاسیون راه آزادی وطنمان، همان لغزشی را دارند که فرقه خود و ملت تورک آذربایجان را بدان محکوم کرد.

بدون شک شکست فرقه استقلال طلب، ضامن یکپارچگی ملت تورک آذربایجان در قالب استقلال آذربایجان می شد. و چه بسا در سالهای نه چندان دور جنگ آزادیبخش ملی نسل جوان با سلاح ایدئولوژیک بر خواسته از ریشه تورکیزم و وطن آذربایجان راهگشای مبارزات اتنیکهای اسیر دیگر را فراهم میکرد و بندوبساط فاشیزم فارس را برمی چید و شاید امروز رژیم قرون وسطایی خون آشام ملایان شعوبی - فارسی وجود خارجی نداشت. اگرهای تاریخ درسهای عبرت آیندگان است.

چه درسهایی باید از تاریخ آموخت؟ اول اینکه باید بیاموزیم، وقایع پر فراز
نشیب فرقه دموکرات آذربایجان قسمت خیلی مهمی از تاریخ ملت تورک آذربایجان است.
تاریخ ملل تورک پر از فراز- نشیبهای بیشمار است. ملت بزرگ تاریخ بزرگی دارد. واقعیت
فرقه گوشه ای از تاریخ دنیای تورک است. از این تاریخ بایستی آموخت که:

الف) قبل از هر چیز، با تقویت اندیشه ملی از طریق شناخت تاریخی
وقایع مربوط به ملت و وطنمان قاضی خود باشیم. روی اشتباهات اجدادمان را
نپوشانیم. با پوشش اشتباهات تاریخی خودمان به دشمنان ملت و وطنمان فرصت
تخریب ندهیم. باید در مبارزه برای آزادی ملی ایده آلهای تاریخی خود را از
هر گونه وارونه نگری نجات دهیم. سلاح هر تورک، تورک بودن آن است.
تورک بودن سوژه طبیعی هر انسان تورک می باشد. هر تورکی که خواهان
آزادی ملی و نجات وطن اشغال شده خود است، باید قبل از هر اقدامی خود
خودش را دریابد. یک تورک آذربایجانی بایستی بخاطر وطن دربندش، بخاطر
ترقی وطن آزاد شده اش مطلقا یک ایده آلیست تورک باشد. آذربایجان
جنوبی تنها با توسل به ایدئولوژی طبیعی خود یعنی تورکولوژی به استقلال
خود دست خواهد یافت. این شیرینترین علاجی است، که هر جمعیت تورک
برای بقای خود به آن نیاز دارد.

ب) باید بطور قطع از فارسیزم، ایرانیزم، امتیزم و هر گونه ایسمهای بیگانه
گرا که جنبش آزادیبخش ملی ما را در خون خود غرق کرده، دوری کنیم.

امروز، چه کمونیسم، چه امتگرایی و چه انواع مکاتب امپریالیستی هدفی جزء ضربه زدن به روان و هستی موجودیت جوامع تورک ندارند. این به معنای دشمنی با دیگران نیست، بلکه آگاهی از تئوری توطئه پیگانگان فرصت طلبان است.

آذربایجان وطن تورکان است، مثل دهها وطن تورک دیگر. توران خانهٔ ابدی تورکان روی زمین است. توران یک هستی مقدس نیست، یک خانه بزرگ است، مثل تمام خانه های موجود هستی. آذربایجان قسمتی از این هستی و خانهٔ بزرگ است، مثل آلمانی که قسمتی از اروپای بزرگ است، ژاپنی که قسمتی از پاسیفیک، برزیلی که قسمی از دنیای آمریکای لاتین است.

ما تورکانی هستیم که بزرگترین دشمن شووینیزم، راسیزم، فاشیزم و انواع استعمار ملل و استثمار انسانها هستیم. ما تورکانی هستیم که هستی انسان را مقدم بر همه چیز می دانیم. خوشبختی چیزی است که مافوق تمام رنگ، خوی، جنس، زبان، ملیت، دین، مذهب، جغرافیا و... است. آذربایجان به این خوشبختی خیلی احتیاج دارد، مثل تمام جوامع انسانی.

ج - «زبان خانهٔ هستی است!» این جمله مشهور فیلسوف آلمانی مارتین هایدگر ترجمان فلسفی هستی ملت تورک آذربایجان است. زبان تورکی، بدون شک معنای وجود هستی مردمان تورک روی زمین است. ۳۰۰ الی ۴۰۰ میلیون

انسان به این زبان هیجان داخلی خود را به بیرون منتقل میدهند. این یعنی فلسفه وجودی ملت تورک آذربایجان!

در سال ۱۹۹۴ در قانون اساسی جمهوری نو بنیاد آذربایجان بر خلاف اراده‌ی نویسندگان و بسیاری از روشنفکران تورک تغییراتی صورت گرفت. بدین صورت که، زبان رسمی دولت آذربایجان مندرج در زمان رییس جمهوری ابوالفضل ائلیچی بیگ که زبان تورکی بود، به زبان آذربایجان تغییر کرد. این اشتباه وحشتناک با سرکوب نرم سیاسی دولت تا امروز هم ادامه دارد. در نتیجه این سیاست، شروع انتباه و دقت لازم در شناخت فلسفه خودی به واسطه دوری از زبان ریشه ای تورک با موانع بزرگی روبرو شده است. بیگانگی ملتمان با اصل ریشه تورک به بهانه‌های واهی روح یکسان زبان و ملت را در آذربایجان وارد چنان مرحله‌ای کرده است که برای از بین بردن آن باید مبارزه‌ای بی امان شروع کرد.

زبان با روح فلسفی وجودی خود زنده است. زبانی که از روحش فاصله بگیرد. محکوم زبانهای دیگر میشود. مثالی که ما را از نزدیک ناراحت میکند زبان تورکی آذربایجان است. زبان تورکی آذربایجان ریشه در تاریخ موجودیت فلسفه تورک دارد. زبانی که بعنوان یکی از توانمندترین زبانهای دنیا شناخته میشود. زبانی که از منظر زبان شناسی علمی با قاعده ترین و لغت سازترین زبان دنیاست، چرا باید زیر نفوذ زبانهای عربی، فارسی، روسی و غیره قرار گرفته و

به دنبالش ملتی را زیر تازیانه های مرگبار اشغال و استعمار بسوی آسیمیلاسیون و نابودی ملی - معنوی بکشاند؟ جواب خیلی است. اما بنظرم در اینجا یک جواب کلی میتواند راضی کننده باشد؛ زبان تورکی آذربایجان باید با هسته مرکزی ملت تورک آذربایجان تک روح شده و در قانون اساسی جمهوری آذربایجان بعنوان تابلوی برجسته روح دولتی نشان داده شود. بطور قطع، همچون تابلویی میتواند در ساختار سیاسی، دولت آذربایجان را در مرکز دنیای تورک قرار داده و در مرحله های بعدی موجب یکسان سازی ملی - زبانی ملتمان در راه مبارزه آزادیبخش آذربایجان جنوبی و همواری راه اتحاد دو باره آذربایجان شود.

ت - امید به رهایی و استقلال ملی

امید به ایرانیزم و ایدئولوژی قومی آن یعنی فارسگرایی، بزرگترین دشمن امید بخود و آیندهٔ مستقل ملت تورک آذربایجان است. امید به آذربایجان مستقل با دولتی بدون هیچگونه وابستگی به بیگانگان مستلزم رهایی از هر نوع گرایشهای لیبرالیستی، کمونیستی، دینسالاری، مذهبگرایی، منطقه گری و خانواده سالاری در راستای مبارزات آزادیبخش ملی است.

خوش بینی خیالی روشنفکرهای لیبرال منش چپگرای پنهان و آشکار به اصطلاح فدرالیست ایرانگرای آذربایجانی یکی از خطرناکترین و مودیانه ترین راههای دشمنی با امید بخود و آیندهٔ مستقل آذربایجان جنوبی است. بدون شک و شبهه ای در هیچ «نظام فکری ایرانی محور پارتی» اعتقادی به آزادی

آذربایجان جنوبی موجود نیست. به عبارت دیگر عوامل ایدئولوژیک ذکر شده، موانعی بر سر راه مبارزات آزادیبخش ملی آذربایجان جنوبی است و بس! عبور از این موانع خطرناک و دشمن پسند، مهم ترین و تغییرناپذیرترین وظیفه ملی جوانان ملی گرای تورک آذربایجان است.

باید از همه عواملی که شوونیسم ایرانی را حفظ می کند اجتناب کرد. خیل عظیمی از روشنفکران به اصطلاح ملی ما که سال ها در معرض سیاست آمیختگی ملی با فارسها بوده اند و روشنفکرانی که در رویاهای مدینه فاضله تورکان ایرانی از اصل وطن آذربایجانی خود بیگانه مانده اند به همان درجه طیف نخست عامل ضد امید مقابل ملت تورک آذربایجان و حرکت ملی آذربایجان است.

سخن آخر اینکه، هرکسی و جریانی از خودمان مقابل آمال ملت تورک آذربایجان و استقلال فردای آن سمبل ناامیدی شود، دانسته و یا ندانسته دوست نیست، بلکه خصم ملت خود است. فهم مسئله این است و بس!

پایان